

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

КЊ. I св. 9-10

БЕОГРАД

1950

САДРЖАЈ

	Странаа
1. <i>А. Белић</i> : Редак јубилеј	343
2. <i>Вук Караџић</i> : Књижевни договор	349
Главна правила за јужно нарјечје	351
3. <i>А. Белић</i> : Из српскохрватске синонимике (II)	355
4. <i>М. Стевановић</i> : Један нарочити облик глаголског прилога садашњег	365
5. ЈЕЗИЧКЕ ПОУКЕ	373
6. ОДГОВОРИ РЕДАКЦИЈЕ	375
7. ЧИТАОЦИМА И ПРИЈАТЕЉИМА НАШЕГ ЧАСОПИСА	381
8. РЕГИСТАР РЕЧИ I КЊИГЕ	382

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР:

др Александар Белић, Глиша Елезовић, др Радомир
Алексић, др Михаило Стевановић, др Радосав Бошковић,
Бранислав Милановић и Игрутин Стевовић.

— Научна Књига —

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД — 1950

НАШ ЈЕЗИК

Књига I

Нова серија

Св. 9—10

РЕДАК ЈУБИЛЕЈ

То је стогодишњица српскохрватског заједничког језика, т. зв. Књижевног договора, одржаног у Бечу 28 марта 1850 год. Тихо и мирно одржан је овај састанак у ком је учествовало свега осам људи, врло знатних у народима нашим. Зато су они и могли упутити, са надом на успех, српском и хрватском народу проглас о јединству књижевног језика. „Ако да Бог те се ове мисли наше у народу приме, ми смо увјерени да ће се велике сметње књижевности нашој с пута уклонити и да ћемо се к правој јединству много приближити. Зато молимо све књижевнике који управо желе срећу и напредак народу својему да би на ове мисли наше пристали и по њима дјела своја писали“.

Па ко су били ти људи који су смело и одважно узели на себе тај значајан задатак? Пре свих Фрања Миклошич, Словенац родом, професор славистике на Бечком универзитету и заменик Копитаров у односу према Вуку. Иако је он лично мислио о српском и хрватском језику да су међу њима непремостиве разлике, он је ипак сматрао да су Срби и Хрвати једни другима потребни и да зато и у овом правцу треба да иду заједно. У то време тако је мислио и Ђура Даничић, који је такође учествовао у овом састанку. Али душа и вођа овог састанка био је Вук Карацић. Он је био дубоко уверен да Срби и Хрвати говоре истим језиком. Кроз цео писмени документ који је издат као резултат овог књижевног договора (исп. ниже његов текст) пробијају Вукове мисли: и да се наш језик по различним крајевима разликује само према тројаком изговору старог гласа јата (ѣ), и да би било најбоље узети јужни изговор као општи, и разлози за то узети из познатих Вукових ранијих списа. Па и остало: да не треба писати х на крају

другог падежа множине именица, да треба писати самогласно *p* простим *p* и, најзад, да треба писати *x* и *y* делима књижевника „источнога вјерозакоња“ тамо где му је по етимологији место — све су то већ на различите начине доказиване и ширене Вукове мисли. На тај начин, и први део Књижевног договора који носи потписе осморице потписника и Главна правила за јужно нарјечје, која чине његов други део који је потписао само Карацић, јер је од њих и био одређен да их напише, — све је то изradio сам Вук, први део, вероватно, у основном нацрту, а други и у основном и дефинитивном. Други учесници, нарочито са хрватске стране, били су такође истакнути књижевници и политичари: Иван Мажуранић, чувени писац Смрти Смаил-аге Ченгића и доцније бан Хрватске, Иван Кукуљевић, научник-историк, књижевник и политичар који је 1843 год. тражио у Сабору хрватском увођење народног језика у јавни живот и био и доцније један од најистакнутијих јавних и научних радника у Хрватској. И Винко Пацел и тада млади Стјепан Пејаковић били су, иако знатно мање познати и истакнути, борци за југословенство, за народно добро и препорођај Хрватске. Било је природно да ови истакнути родољуби, који су дубоко осећали да Срби и Хрвати говоре истим језиком, иако, можда, то не би могли научно доказати како треба, пођу за великим Вуком и прихвате његове бесмртне мисли о јединству српскохрватског књижевног језика.

Колико су те мисли биле тачне, показује, пре свега, чињеница да су оне у нетакнутом облику преживеле све невоље које су се ових сто година, од 1850 до 1950, сручиле на главу Срба и Хрвата. Сви покушаји Аустро-Угарске да створи на земљишту наших народа неколико језика (илирски, босански, славонски и сл.) разбили су се о Вукову необориву истину. Када су од 1918 до 1941 Југословени, спречавани да се сваки њихов народ аутономно, вођен од својих синова, развија, — потражили своју аутономију у језику, тако да се у Хрватској почео помањати баук насилног језичког партикуларизма који је прихватила НДХ, — Народноослободилачка Борба, која је омогућила да сви југословенски народи добију управу какву су желели, повратила

је, готово аутоматски, Вуковој истини сва њена права. Македонци су добили, како су и желели, свој књижевни језик, исто као што су га већ дотле имали и Словенци. А Црна Гора, Босна и Херцеговина, Хрватска и Србија, у којима живе Срби и Хрвати, остале су верне своме заједничком српскохрватском језику онако како га је замислио велики Вук. Његова идеја не може бити простија: несумњива је и непобитна истина, тако је он размишљао, да има Срба и Хрвата који говоре потпуно истим језиком, до последњих танчина његових. То је за Карацића било довољно да они морају имати један, заједнички књижевни језик. Ето, то је та проста, али велика истина.

Она је победила све сметње и прокрчила себи пут до данашњег дана. Она је надживела све сумње Даничићеве о пореклу српскохрватског језика докле и он није дошао до уверења да је она тачна. Она је лебдела над Миклошичевим ученим размишљањима о посебности чакавског (хрватског) и штокавског (српског) дијалекта, коју је, готово до пре педесет-шездесет година, прихватио и Решетар, све док Јагић није показао да су та размишљања и научно нетачна и да се и чакавски и штокавски дијалекат своде у далекој старини на заједнички језик.

За последњих педесет година Вукова истина добила је и нових, коначних потврда. Пре свега, утврђено је да велики део Хрвата говори штокавским наречјем и да је старо мишљење да су Хрвати само чакавци или кајкавци, а штокавци — Срби једна од заблуда раније науке. Према томе, и само по томе имали би Срби и Хрвати и право и дужност да имају заједнички језик. Али савремена наука доказала је и нешто друго. Јасно је данас да се у време досељења Срба, Хрвата и Словенаца негде на северозападној граници Балканског Полуострва образовала њихова језичка заједница која је за више векова упутила њихове језике заједничком развитуку. Словеначки језик, будући најудаљенији, отпочео је први да се самостално развија, још од Трубарa (1508—1586), и данас он претставља свој засебни развитак. Српски и хрватски, и поред извесних разлика које су се међу њима развиле, живели су од почетка боравка Срба и Хрвата на

Балканском Полуострву, у великом делу свом, у блиским узајамним везама које су трајале вековима, једначећи њихове особине у знатном делу њихову и потпуно. Тако је Вукова истина тријумфовала и пред крај стогодишњице Књижевног договора имајући уза се и последње резултате науке.

Али Вукова велика истина показала је да и када се о политичко-националним осећањима води рачуна и до последњих њихових танчина, и тада њен значај не мора бити усколебан и најмање. Када је Народноослободилачка борба објавила као један од првих принципа својих — самоопредељење народа, и када су Црногорци образовали своју НР, Хрвати своју, Босанци и Херцеговци своју, Срби у Србији са Косметом и Војводином своју — јединство нашег књижевног језика остало је нетакнуто јер је оно истина која је и више оправданих осећања народних о управи земље као што је и више свих насилних мера које су се примењивале у току протеклих сто година над различним покрајинама наших народа.

Наше данашње народне републике, и Србија, и Црна Гора, и Босна и Херцеговина, и Хрватска — са поносом гледају на сто година уназад, на Књижевни договор својих предака. И поред тога што није одмах прихваћен, и поред тога што је његов значај бивао неправедно оспораван у току времена и ограничаван једино на правопис, његова унутрашња садржина својом културном тежином, својом истинитошћу пробијала је себи пут упорно и победоносно. Данас ми одајемо признање оним видовитим творцима његовим који су 28 марта (ожујка) 1850 г. из Беча, са славним Вуком на челу, упутили свој проглас народу.

Ово питање има данас већ своју дугу историју. Оно се у знатној мери развило, и ми данас, стојећи пред новом стогодишњицом, у стању смо да покажемо све духовно богатство и сву лепоту коју ова велика одлука крије у себи.

Јединство књижевног језика остварено је у оном смислу како га је замишљао Карацић. Две азбуке, ћирилица и латиница, два изговора: источни и јужни, и поред тога што би Вук више волео да је остао као једини — јужни. Истина, код других народа обично је и једно писмо и један изговор,

али сваки народ има право да оствари своје уређење, и политичко и културно, онако како то најбоље одговара његовој природи и основима његова развитака. Вук је ту био и мудар и велики практичар. Он није хтео због малих, али за народно осећање значајних ствари, да упропасти велике, крупне тековине. Зато је тражио да, сем изнесеног, све остало буде потпуно једнако у нашем књижевном језику. Он је осећао да тако може бити и да тако треба да буде.

Али по природи ствари, а нарочито по томе што се наш заједнички књижевни језик развијао у различним народним центрима који су дуго време били вештачки одвојени, и књижевни се језик почео цепкати, диференцирати, добијати локално обележје. Највише се то осетило у два највећа наша центра, у Београду и Загребу. Те природне последице ранијег ужасног политичко-административног стања на Балканском Полуострву међу нашим народима — неки претставници поменутих центара злонамерно су хтели искористити у различне политичке сврхе. Али је то наше ослобођење од туђина пресекло у корену. И сада су настале прилике боље него што су икад биле. Народи су задовољени у својим политичко-националним аспирацијама; сви они заједнички раде на стварању свога заједничког социјалистичког уређења које ће нас и економски и културно учинити независним и задовољним. А сви се налазимо, у исто време (ја говорим о Србима и Хрватима), у потпуно оствареном јединству књижевног језика.

Остаје да му дамо, са свих страна, ону духовну храну коју наш народни језик садржи у себи по различним покрајинама нашим. Пред нама је велико дело подизања и стварања народне културе у најразличнијим правцима. Прегнимо да је очувамо у чистоћи и лепоти нашег језика, тог најтананијег и најсјајнијег средства њена! Од Вука нам је остао као светиња — дух народности, дух и природа народног језика као основица заједничког књижевног језика. Њих поштујмо више свега! Али Вуков књижевни језик није догма. Он је само дивни пример нашег народног језика који живи у свима народима нашим. Угледајмо се, истинољубивошћу и слободним језичким стварањем, на оно што претставља.

народни језик у свима покрајинама нашим! Нека сви центри наших република у томе учествују! Нека једни узимају од других оно што је добро, изразито и једно! Нека над свима њима лебде народни израз и народна реч, оплођени духом књижевника, и књижевници ће се са Вуком наћи на заједничком послу. Нека за нових сто година пролети кроз све наше народне центре наш заједнички језик и нека се на крилима његовим покупе боје свих њих! Тада ће он у трећу стогодишњицу од славног договора од 1850 г. ући новом славом овенчан и учинити од језика нашег још савршенији израз наше културе. А значај великог Вука и његових сабораца из 1850 год. доћи ће тада до правог израза свог, јер ће се тада пред нашим књижевним језиком појавити и дотле неподвижане могућности.

Нека им је наша пуна захвалност и вечита слава што су они свој задатак извршили потпуно, без страха и мане! А на нама је и на поколењима која буду за нама дошла — да извршимо свој!

А. Белић

ТЕКСТ КЊИЖЕВНОГ ДОГОВОРА И ГЛАВНИХ ПРАВИЛА ЗА ЈУЖНО НАРЈЕЧЈЕ

Објављујемо овде текст *Књижевног договора* и *Главних правила за јужно нарјечје* дословно онако како је то наштампано у трећој књизи Граматичких и полемичких списа Бука Стеф. Караџића (стр. 299—303), а тамо пренесено из Гајевих „Народних новина“ за год. 1850 (бр. 76).

КЊИЖЕВНИ ДОГОВОР

Доље потписани знајући да *један* народ треба *једну* књижевност да има, и по том са жалости гледајући, како нам је књижевност раскомадана, не само по буквици, него још и по језику и по правопису, састајали смо се овијех дана, да се разговоримо, како бисмо се, што се за сад више може у књижевности сложили и ујединили. И тако смо:

1. Једногласице признали, да не ваља мијешајући нарјечја градити ново, којег у народу нема, него да је боље од народнијех нарјечја изабрати једно, да буде књижевни језик; а то све *а)* зато, што није могуће писати тако, да би свако могао читати по својем нарјечју, *б)* зато, што би свака овакова мјешавина, каоно ти људско дјело, била гора од којег му драго народнога нарјечја, која су дјела божија, а *в)* и зато, што ни остали народи, као н. п. Нјемци и Талијани, нијесу од својијех нарјечја градили новијех, него су једно од народнијех изабрали, те њим књиге пишу.

2. Једногласице смо признали, да је најправије и најбоље примити јужно нарјечје, да буде књижевно, и то *а)* зато, што највише народа тако говори, *б)* што је оно најближе старому славенском језику, а по томе и свијема

осталијем језицима славенскијем, в) што су готово све народне пјесме у њему спјеване, г) што је сва стара дубровачка књижевност у њему списана, д) што највише књижевника и источнога и западнога вјерозакона већ тако пише (само што сви не пазе на сва правила). По том смо се сложили, да се на онијем мјестима, гдје су по овоме нарјечју два слога (syllaba), пише *ије*, а гдје је један слог, ондје да се пише *је* или *е* или *и*, како гдје треба, н. п. *бијело, бјелина, мрежа, донио*. А да би свако лакше могао сазнати, гдје су по овоме нарјечју два слога, гдје ли је један и гдје треба писати *је*, гдје ли *е*, гдје ли *и*, замолили смо сви остали г. Вука Стеф. Карацића, да би написао о томе главна правила, која су доље приложена.

Ако ли когод из којег му драго узрока не би хтио писати овијем нарјечјем, ми мислимо, да би и за народ и за књижевно јединство најпробитачније било, да пише једнијем од остала два народна нарјечја, којијем му је воља, али само да их не мијеша и не гради језика, којег у народу нема.

3. Нашли смо за добро и за потребно, да би и књижевници источнога вјерозакона писали *х* свуда, гдје му је по етимологији мјесто, као што они вјерозакона западнога пишу *х*, и као што народ наш обадва вјерозакона на много мјеста по јужнијем крајевима говори.

4. Сви смо признали, да *х* у самоставнијех имена на крају у род. мн. не треба писати, јер му ондје ни по етимологији, ни по опћеноме народном говору, ни по староме славенском језику, ни по осталијем данашњијем језицима славенскијем није мјеста. Ми смо се опомињали, да ће се наћи књижевника, који ће рећи, да би ово *х* само зато ваљало писати, да се овај падеж разликује од осталијех, или најпослије, да би ове разлике ради мјесто *х* ваљало писати какав други знак. Али једно зато, што се у многијех ријечи овај падеж по себи разликује (н. п. *земаља, ошца, лакаша, шриваца* и т. д.), а друго, што у нас има и другијех падежа једнакијех, па их у писању никако не разликујемо, и што оваковијех ствари има много и у другијех народа, — ми смо сви пристали на то, да се ни *х* нити икакав други

знак на поменутоме мјесту не пише, осим само кад се из смисла не би могло разумјети, да ријеч стоји у род. мн., да се назначе акценти (које ће нам ваљати чинити и у осталијем оваковијем догађајима).

5. Сви смо једногласице пристали, да се пред *р*, гдје оно само собом слог чини, не пише ни *а* ни *е*, већ само *р* нека стоји (н. п. *ѣрѣш*), и то *а*) зато, што народ тако говори, *б*) што књижевници источнога вјерозакона сви тако пишу (осим једнога, двојице), *с*) што и Чеси тако пишу, *д*) што су и многе славенске књиге глагољскијем словима тако писане, *д*) што се сад доказује, да ни у староме славенском језику на овакијем мјестима није требало писати јерова ни код *р* ни код *л*, јер су ова оба слова на овакијем мјестима била самогласна, као и у Санскриту.

Ово смо дакле за сад свршили. Ако да Бог, те се ове мисли наше у народу приме, ми смо увјерени, да ће се велике сметње књижевности нашој с пута уклонити, и да ћемо се к правој јединству много приближити. Зато молимо све књижевнике, који управо желе срећу и напредак народу својему, да би на ове мисли наше пристали, и по њима дјела своја писали.

У Бечу 28. ожујка п. н. 1850.

Иван Кукуљевић, с. р.

Др. Димитрије Демешер, с. р.

И. Мажуранић, с. р.

Вук Стеф. Караџић, с. р.

Винко Пацел, с. р.

Фрањо Миклошић, с. р.

Стјејан Пејаковић, с. р.

Ђ. Даничић, с. р.

ГЛАВНА ПРАВИЛА ЗА ЈУЖНО НАРЈЕЧЈЕ

Као што је много пута напомињано главна је разлика у језику нашем у изговарању онијех гласова, који се у славенском језику пишу са словом *ѣ*; и по томе изговарању језик се наш дијели на три главна нарјечја, тј. *источно*, *јужно* и *западно*.

У *источноме* се овај слог изговара као *е* н. п. *вера, семе, колено, дед, девојка, деџе, сено, бело, леџо, несам, сејаџи, смејаџи се, желеџи, волеџи, видеџи, врџеџи, иде, овде* и т. д. Овако је у многијем ријечима и у данашњему славенском језику *е* мјесто *џ*, н. п. *песокџ, млеко, а особито послѣје р*, н. п. *время, пре (прекрасный), предџ, престолџ, и т. д.*

У *западноме* се изговара свуда као *и*, н. п. *вира, сѣме, колино, дид, двојка, диџе, сино, било, лиџо, нѣсам, сијаџи, смијаџи се, желиџи, волиџи, видиџи, врџиџи, иди, овди* и т. д.

У *јужноме* пак изговара се од више руку:

1. Гдје се у *источноме* и у *западноме* на овијем слоговима глас не отеже (него или се изговара оштро са знаком ' или " , као н. п. *сѣница* и *сѣниџа*, *die Meise* и *сѣниџа* и *сѣниџа*, *die Laube*, или само полко без икакога акцента, као н. п. *џвериџи* и *џвириџи*), ондје се изговара као *је* н. п. *вјера, сјеме, џјеваџи, џвјеџови, бјежаџи, сјениџа, џвјериџи*, и т. д.

2. У овоме догађају кад је овај слог послѣје *д, л, н* и *п*, онда се свуда (као и у славенскоме и рускоме језику што ми читамо) претвори *л* у *љ* а *н* у *њ* (н. п. *љеџо, њедра*), а по многијем мјестима (као н. п. у Херцеговини и у Црној гори) *д* у *ђ*, а *ш* у *ћ*, н. п. *ђеџ, џевојка, џеџа, виђеџи, овђе, онђе; врђеџи, леђеџи, ћераџи*, и т. д.; по некијем пак мјестима, особито к западу (као у Дубровнику и у Босни — особито по варошима) ова се два слова не претварају, него се говори: *дјеџ, дјевојка, дјеџа, видјеџи, овдје, ондје; врџјеџи, леџјеџи, шјеџаџи*, и т. д.; и за ово могло би се рећи, да је грађански или господски говор јужнога нарјечја, који ми велимо, да би требало узети за књижевни језик у свему народу нашем.

3. Послѣје *р* изговара се у овом догађају као *е*, н. п. *џред, џреко, џреџоџиџи, среџа, вреџа, ждребеџа, јасџребови*, и т. д. Истина да сам ја у Тршићу још у дјетињству слушао *рјеџиџ, џрјеџник, џрјеџница*, али у Дубровнику и у Црној гори говори се *греџник, греџница*, и т. д. Овако су и Руси у да-

нашњему славенском језику на овакијем мјестима пометали *е* мјесто *ѣ*, као што је мало прије напоменуто.

4. Гдје се у источноме и у западном нарјечју на овијем слоговима глас отеже (са знацима *ˆ* или *ˊ*), ондје се свуда изговара као *ије* н. п. *дијѣше* *сијено*, *бијело*, *лијей*, *нијесам*, *ријеч* и т. д.

Тако се по овијем правилима говори, које многи наши књижевници још никако не могу, да разумију, н. п. *дијѣше* и *дјѣшѣша* (или *ѣшѣша*) и *дјеца* (или *ѣца*), *лијейо* и *љейше* и *љейоша*, *вријеме* и *времена* и *времениш*, *сијено* и *сјенина*, *ѣрелазити* и *ѣријелаз*, *ѣрешолиши* и *ѣријешой*, *ѣреварити* и *ѣријевара*, и т. д.

Као што се каже, да никакога правила нема без изнимке, тако се и против овога правила налази неколико ријечи, у којима се слогови изговарају као *јѣ* мјесто *ије*, и то је у род. мн. код онијех ријечи, које су у имен. (номинат.) изговарају са *јѣ*, н. п. *дјѣло* *дјѣла*, *мјѣсто* *мјѣста*. *вјѣра* *вјѣра*, *здјѣла* *здјѣла*, и т. д. Ако би се нашла још која ријеч, да се гдје и у имен. (номинат.) овако изговара, у оној не би нико погријешео, кад би написао *ије* мјесто *је*.

5. Пред самогласнијем словима и пред *ј*, (по славенскоме пред *я* и *ю*) изговара се као *и*, н. п. *вијаѣши*, *сијаѣши*, *смијаѣши се*, *Биоград*, *изео* (изјела), *видео* (видјела) и т. д.

Кад помислимо, да сваки књижевник закона источнога зна или да *мора* знати, гдје би по славенскоме језику ваљало писати *ѣ*, а тако сваки књижевник закона западнога, да зна или да *мора* знати, гдје би по дојакошњему писању многијех ваљало писати *ѣ*, а уз то сви да знаду или да *морају* знати, с какијем се гласом која ријеч у народу изговара, онда се слободно може рећи, да сваки одмах без икаквога учења може знати, не само како се која ријеч по јужноме нарјечју изговара, него и у онијем ријечима, гдје се *ѣ* или *ѣ* изговара као *ије*, на којему је слову и какав акценат, н. п. по слав. *лѣк*, по источ. *лѣк*, по запад. *лѣк*, а по јуж. *лѣјек*; тако слав. *лѣчиши*, источ. *лѣчиши*, запад. *лѣчиши*, јуж. *лијѣчиши*; тако гдје је год у источноме нарјечју на *е* и у за-

падноме на *и* знак [^], ондје је у јужноме оштри (") на *и*, а гдје је у источноме на *е* и у западноме на *и* знак ['], ондје је у јужноме мало слабији (') на *е*.

Осим назначенијех овдје мјеста још се у јужноме нарјечју изговара *ије* (мјесто *и* у обадва друга нарјечја): 1) у имена придав. (адјект.) и у заимен. (проном.), која се као и она склањају, у род. мн., н. п. *добријех, нашијех, овијех* и т. д. 2) у овијех ријечи мушкога и средњега рода у твор. једн. (инст. синг.), и у дат. твор. и сказ. мн. (датив. инст. и лок. пл.) сва три рода, н. п. *добријем чозјекџм, дјешџоим, добријем* и *добријема људима, женама, селима* и т. д. У нашијем народнијем пјесмама јужнога нарјечја, гдје је од два слога ваљало начинити један, ондје се на пређашњијем мјестима изоставља *и*, па остаје само *је*, као н. п. *д'јеше, гн'јездо, б'јело*; у овијем пак падежима изоставља се *је*, те остаје само *и* по изговору другијех нарјечја, н. п. *оџих, шим*; а и у говору по најјужнијим крајевима (као н. п. у Дубровнику и у Црној гори) кад би ко рекао н. п. *добрим, добрих, добрима*, не би било ништа особито; за то мисли, да би књижевници, који би вољели у овоме не држати се јужнога нарјечја, могли (за сад, док се не би што друкчије у договору одредило) и у прози писати или само овако (*добрим добрих, добрима*), или мијешати и једно и друго (*добрим и добријем, добрих и добријех, добрима и добријема*), као н. п. што се говори и пише *мојџа и моџа, моџе и мојџему* и т. д.

Вук Сћеф. Караџић

ИЗ СРПСКОХРВАТСКЕ СИНОНИМИКЕ

II

13. Предлажу нам место *благовременно* — *праводобно*; међутим ми осећамо да су то два засебна појма: *благовременно* значи *на време*, још *док има времена*, а *праводобно* има значење које одговара саставним деловима његовим, тј. у *право доба*. *Време* и *доба* нису потпуни, прави синоними иако им је значење врло блиско те се могу каткада и узајамно замењивати. *Време* је општији, шири појам, а *доба* је извесно, на различите начине одређено време. Зато је свакако тачнија дефиниција у RJA: „дуго или кратко вријеме, али свакако ограничено“ неголи код Вука или Броз - Ивековића (а такође и Ристић - Кангрџе) где се обе речи преводе латинским *tempus* или немачким *Zeit*. Те речи боље одговарају нашој речи *време* неголи *доба*. Према томе, када Маретић у свом Језичном савјетнику (стр. 4) тражи да се та позајмица из црквенословенског или, како он вели, из руског, замени речима *праводобан* или *правовремен*, онда ми осећамо да је *праводобан* донекле по значењу нешто друго, тј. „оно што доликује правом доба“, а *правовремен* значи нешто више од *на време* и нама звучи као превод са немачког *zur rechten Zeit*. Међутим за писца добра стила *доћи на време* и *доћи у право време* — две су различне ствари. Према томе, *праводобан* значи који је у *право доба* (дошао или сл.), *правовремен* који је у *право време* (дошао или сл.), а *благовремен* — који је *на време* (дошао или сл.) (исп. и HJV 57). То су три различна прелива у значењима која се, кад већ у језику постоје, не могу насилно занемаривати. — *Благовремен* је превод са грчког

εὐκαιροῦς којему одговара лат. *opportunus*, што и значи „на време“, „ни сувише рано ни сувише доцкан“. Према томе, у прилошкој употреби ми *благовремено* можемо једино заменити са *на време*; *праводобно* или не додацује до правог значења или га *правовремено* знатно пребацује. За све ово могло би се навести безброј примера.

14. Да ли *берза* или *бурза*, тј. да ли да употребљавамо ту реч према немач. *Börse*, одакле смо је и добили као назив установе, или према талијанском *borsa*, фр. *bourse*, пољск. *bursa*, чешк. *bursa* (изг. *burza*) итд? Руси имају чак *бѣржа* (што се тешко може довести у везу са грчким βέρσα од којег су и сви горњи називи, у крајњој линији, потекли). У Дубровнику се, као што је Вук забележио, употребљавало *бѣрса* (у Дубр. у граду, а у околини *ћеса*), али на западу наши народи нису примили ту реч у том облику него онако како се употребљавала код Чеха. Питање је: који од ова два облика да узмемо. Један је латинско *bursa* (тал. *borsa*) онако како ту реч употребљавају Западни Словени, а друга је иста реч у немачком изговору. Узалудно је питати шта је правилније, већ је једино уместо запитати се: преко којих смо народа ми примили горњу установу (тј. берзу), па према томе употребљавати или термин тога народа или га заменити неким још општијим интернационалним термином или својом речју. Једино је што се не препоручује: својевољно преправљати ту реч. И позајмљене речи имају свој дубоки значај: оне показују узајамне економске и политичке везе са извесним земљама. Није потребно то уништавати ако немамо своје народне речи и није зазорно употребљавати туђу реч ако смо од туђина добили културну установу коју та реч обележава.

15. Да ли се може израз *у циљу* да замени с успехом изразом *у сврху* да? У старим нашим књигама, нарочито по западним крајевима, на крају текста стоји реч *сврха* у значењу *крај*, *свршетак*, које је истог порекла као и *сврха*. Међутим та је реч код књижевника почела добијати и сасвим нова значења и ширу употребу. Већ Броз - Ивековић наводе: „у књижевника, оно што се радњом хоће да докучи: *der Zweck, das Ziel, finis, propositum*“. Исп. у примерима:

књижевне сврхе, зграда... другој сврси намијењена,... који се трудише сврхама овога младога завода и сл. Занимљиво је да је та реч, која је дошла из западних крајева, добила доста широку примену и код писаца *на ишлоку*. Има је већ у другој половини XIX в., а у XX она продира свугде, и код прозних писаца, песника, научника и законодаваца. То је у новије време једна од обичних речи у значењу: циљ, намена, задатак, намера. У значењу *завршетак*, *крај* код источних писаца она се не употребљава, док код западних живи и у тој употреби. Зато су, свакако, Ристић - Кангрпа и стазили да у значењу *свршетак* та реч „застарева“.

Своје значење *циља*, *намене*, *задашка* и сл. ова је реч добила преко значења: крај, крајња намена, крајњи циљ. Код Парчића (Riječnik hrvatsko-talijanski, 1901) под *svrha* налазимо ова значења: 1) fine; 2) scopo, meta finale: — fig. bisongo estremo (стр. 984). Вероватно је од њега узео и Б. Шулек (Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja, 1874) своје значење: *svrha*, *phil. stil.* Ende, *tal.* fine; Endzweck, Ende, *tal.* scopo, fine; bez svrhe zwecklos, *tal.* senza mira. Као што се одавде види, већ је код хрватских лексикографа пре седамдесетих година (I издање Парчићева речника је од 1858) и седамдесетих година та реч изједначавана са значењем *циљ* и без атрибута *крајњи*. А код западних писаца и пре друге половине XIX в. налази се то значење *намене*, *задашка* (исп., напр., Ваља такођер да приповидам и другим градовима јер сам за ову сврху посла, о. Мих. Чуић, *Živ. Isusa Kersta*, 1848, 45). Занимљиво је да у Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs (Wien, 1853) под речју Ziel стоји:... (Absicht); *svrha*, *namisao*; *цџл*, *намысао*, *намѣра*... наравно и: *konac*, *svršetak* (састављачи су му др. Димитрије Деметер за хрватски део, др. Божидар Петрановић за српски и Матевж Чигале за словеначки).

Маретић се буни против израза у *сврху*, али он се буни и против у *циљу* (исп. код њега: *ошџушовао је у Нови Сад у сврху женидбе* — не ваља, Јез. савј. 151; али и *ошџушовао је у Нови Сад у циљу женидбе* — није добро). И једно и друго није добро стилистички, и ту Маретић има право.

Он предлаже место једног и другог *пoради женидбе*; ми бисмо рекли *женидбе ради*. И изрази у *цљу* да или у *сврху* да такође су стилски рогобатни и могли би се на сличан начин заменити. Међутим реч *сврха* добила је право грађанства у целој књижевности нашој и полако избија реч *цљ* из појединих позиција њених. Али се и *цљ* у појединој употреби још чврсто држи. Ето, то је пут којим наше речи треба да потискују стране, а не путем граматичарског проscribeовања. Граматичари треба и у овом случају да кажу да је реч *цљ*, која је немачко *Ziel*, била колебаљива (*цил*, *цел*, -и, *цел* и сл.; исп. и старо *цѣль* у црквеном језику), па се усталила у облику *цљ*; али то не значи — за сва времена (исп. т. 16).

16. У вези је са претходном тачком питање да ли треба и даље оставити *целисходан* или је боље заменити га речима *сврсисходан* или *прикладан*. И ту је критика потекла од Маретића, само не сасвим у духу постављеног питања. Он вели да није потребно *цијелисходан*, *цијелисходност* (ми говоримо *целисходан*, *целисходност*; правилно код Ристића-Кангрге), већ да је довољно *сходан* и *сходност*, изко. је узето из руског (*сходный*, *сходность*), и то са значењем којег нема у руском језику (Јез. савј. 7, 131). Али и код нас *сходан* нема исто значење као и *целисходан*; прво значи *gemäss, entsprechend* (Ристић-Кангрга), а друго у најмању руку (в. ниже) *zweckmässig* (Р.-К.), и зато *сходан* не може заменити *целисходан*. Због тога је горе и предложено *сврсисходан* или *прикладан*, као што се код неких писаца, нарочито на западу, и употребљава.

Да наведем који пример за значење *одговарајући*, или *згодан* или у прилошком значењу *према* које *сходан*, *сходно* — увек имају: *Том добром краљу дужан сам служиш ја... и, сходно своме чину, рушиш покушај сваки* (Песме Р. Ј. Илића II, СКЗ 120, 1909, стр. 112), *Практика је показала да је систем Пибодич сходнији за нас* (Ј. Ристић, Писма Ф. Христићу, од 1870—1873 и од 1877—1880, Београд, 1931, 29), *Све у свиешу облик прима сходан, (и све...) у вјечности вишк свој има згодан* (Прерадовић, Дјела I, 1918, 265), *Царица је на све промислила, и налоге свуд издала сходне*

(М. Бан, Дјела I, 1889, 221), *Али поднебију нашем сходнијег... и улошребљивијег од њега [дуба] нема* (Ј. Панчић, Из природе, СКЗ 13, 1893, 72) и др.

Целисходан претставља врло незграпан превод са руског *целесообразный*, а у вези са немачким *zweckmässig*, и то опет руским средствима, само што у руском језику *сходный* значи *сличан, једнак*, и само у народској употреби *повољан, јевштин, згодан* (исп. примере код Ушакова: *Куйишь по сходной цене* — по повољној ц., *Сх. шовир* јевтина роба, *Сходная покупка* — повољно, јевт. куповина); дат. употребе (*цели-*) одговарао је немачком *zweckmässig* боље неголи руском сложеничком *целес-*. И поред ове незграпности образовања те речи, и поред тога што се *цел*, ген. *цели* (старо цѣль) више није употребљавало у језику, речи *целисходан, целисходношћ* вршиле су врло разноструку службу у нашем језику. Прво, вероватно, у административном језику у којем је ова реч поникла, а после и у општекултурном. Она има шире значење неголи њен руски оригинал и немачко *zweckmässig*. *Целисходно* је не само оно што одговара намени или циљу већ и приликама уопште, што је за дани тренутак најкорисније и најбоље. Реч *целисходан* најбоље исказује све то заједно и зато је, у извесном правцу, незаменљива. Данас је та реч доста блиска по значењу страној речи „опортун“. Покушај да се *целисходан*, које је богато значењима, и зато што му не смета више ни први ни други део по своме значењу, — замени речју *сврхисходан* враћа ту реч на њено основно значење (*сврха* = циљ), иако се она већ давно од њега одвојила, и уноси нашу реч (*сврха* у дат.) у једну вештачку творевину, што ни по смислу, ни по лепоти (исп. три *с* у њој у три слога) не даје никакву замену, већ напомиње крпљење новим платном старих негодних крпа. „Прикладан“ даје само део значења *целисходан*, и ту реч само у извесним случајевима може заменити.

Ово је једна од оних речи, као што се често у језицима јавља, која је постала врло чудноватим начином, али која се, једном начињена, одомаћила и добила свој властити, врло занимљив развитак. Има много начина да се њена поједина значења замене лепим нашим речима, али

целокупност њених значења која она у извесним случајевима обележава — ниједна права народна реч још није стигла да у себе покупи, иако јој се неке већ знатно приближавају.

17. Предлажу нам да се речи *час* и *часовник* замене речју *саи*. Ја мислим да ту и предлогу нема места, јер се на истоку као и на западу употребљава *саи* за оба појма, и тек се понегде врши постепено потискивање турске речи *саи* у два њена значења двема нашим речима *часовник* и *час* (исп. НЈ IV 126). Питање је ипак шта се овим хтело? Познато је да је употреба речи *час* место *саи* долазила са истока (исто тако и *часовник*), а да у западним крајевима *час* значи „минут“. Маретић, који добро зна да се код Срба *час* у значењу *саи* употребљавало од XIII в. у целом низу споменика све до XVIII в., а да се *час* у значењу „минут“ употребљавало само код једног јединог западног писца (Ј. Бановца, РЈА I 902) у XVIII в., вели да је „*час* у већем дијелу народа нем. Minute“. Међутим ни у Вукову речнику ни код Броз-Ивековића тога значења нема (исп. НЈ IV 27); *час* код њих значи *шренушак* и сл. Када Маретић говори да се код Срба *час* употребљавало и раније у значењу „сат“, у XIX в. (можда и као русизам), онда ми можемо рећи да не видимо правих разлога да се то сматра као русизам кад знамо да се у православној цркви од најстаријих времена *час* тако употребљава. Међутим *час* и код Срба има подједнако и значење *шренушак* и сва друга слична значења (као што се то може лепо видети код Броз-Ивековића I 148—149). Исто тако је стара реч српских споменика и *часовник* која је оживљена и добила извесну употребу у новије време. Питање је само о називу за *минуш*. Мислим да за то може остати и интернационална реч као што је устаљена за *секунд*, а тако је и у многим европским језицима. Али и за *минуш* и *секунд* могло би се наћи и добрих народних речи. Већ их има на помолу, али ниједна од њих није добила широку употребу. Тако ће се и *саи* и *ура* одржати још извесно време:

18. Да ли може реч *учинак* или *дјеловање* заменити реч *дејство*? Тако нешто предлаже и Језични савјетник

Маретићев, али, као што је познато, Маретић је много бољи у критици онога што није добро него у предлагању новoga. Очигледно је да је *дејство* руско *действие* од којегa имамо у руском и *действовашъ* и многе друге речи. У нашем језику *дејство* се употребљава у административном језику: *сставиши у дејство, молиши за дејство* и сл. у значењу: ставити у покрет, отпочети радити, покренути, потстаћи, узети у посао и сл.; напр. *Ако се кнез Милош остави да ради како сам најбоље зна, он ће... у дејство привести оне законе* (Ч. Мијатовић, Кнез Милош и пук. Хоџес, Споменик XVII, 1904, 89), *Ко у... фабрикама... сираве... не стави у дејство и тиме проузрокује опасност за животи, казниће се строгим затвором* (Крив. закон, 1931, 78). Данас се та реч у административном језику прилично избегава, те је вероватно да ће се изгубити. Али се *дејство* употребљава и за оно друго значење за које се и предлажу горње речи. Мислим да је реч *учинак*; исто као и *учин*, уска реч за *дејство*; то је нешто већ свршено, учињено; а *дејство* је каткада и почетак акције, знак извесне акције. За *лек* се пита: „има ли дејства“, да ли се виде знаци утицаја, побољшања. Вели се и да *лек* добро делује, али се још не може рећи „*лек* има деловање“ или сл. *Деловање* има махом значење *рад*, *радња*, *вршење радње* и сл. у, донекле, другој области и другом смислу него *дејство*; *деловање* може производити *дејство*, али *деловање* није још исто што и *дејство*, мада му се у извесним приликама знатно приближава. Из овога се види да је *дејство* добило значење стране речи *ефекат*, а може значити и *утицај*, па каткада и *утицај*, *чин*, *акт* *резултат*, на што се, вероватно, мислило када се предлагала реч *учин*, *учинак*. Она би могла да замени *дејство* само у понеком значењу, тако да она иде међу оне речи којима се ова реч у појединим значењима описно износи. *Дејство* се тако упорно и држи у нашем језику што није у вези са другим речима и што, због тога, има у великој мери апстрактно значење и доста често непрецизно, неодређено. (Ја видим из грађе Српске академије наука све то колебање, а међу значењима доста често и значење *радње*, *акције*, *деловања*, што је и навело неке да *деловање* предложи као

његову замену. Напр. *Интересовање код наших војника ... о ефекту дејства своје артиљерије*, М. Лазаревић, Срп. тур. рат 1, 1928, 109; *Крујнo социјално дејство ових радова огледа се у службеним подацима Министарства социјалне полиције*, М. Б. Милошевић, XX Век, књ. 1, св. 4, 1938, 39; *И пошћуна слобода у нашим дејствима*, М. Павловић, Ројвода Мишић од Суворора до Марибора, 1922, 96; *Дејство наших чула јесте механичко*, Б. Кнежевић, Пропорција у историји, 1901, 372; *Повлачење нейријашеља ... је последица прегрпљеног пораза у дејству према Галичу* (Ж. Павловић, Битка на Колубари II 1930, 159). У савременом, пажљиво рађеном тексту та се реч избегава, помало и застарева. Има много описних начина којима се она замењују (лек није имао утицаја, лек је деловао, пружио олакшање итд); али једне, добре речи за сва његова значења у *целисходности* још немамо. Занимљиво је да се код речи *дејство* опажају две ствари које јасно показују да се она мирним, еволутивним путем постепено из језика потискује: с једне стране, осећа се као архаизам, а, с друге, вероватно у вези са тим, замењује се описним начинима. Као засебна реч најближе је *деловање* у понеким случајевима, тј. тамо где се ограничава широко значење деловања; али још далеко не у свима. У току времена реч *делвање* може се испунити и свима значењима речи *дејство* и ограничити се само на та значења, онако као што се наше речи поступно испуњавају значењима страних речи које нисмо имали; али се тога ради оне морају још неко време напореда употребљавати.

Из овога разлагања може се разумети да се реч *дејство* не гони из језика што је позајмљена, а најмање зато што је словенска позајмица; она се уопште из језика не гони; али она, по природи својој, показује знаке неотпорности и постепеног губљења. Овим је, вероватно, означен пут којим ће се тај процес продужити.

19. *Домаћинство* и *кућанство* — да ли претстављају исти појам? Ниједне од тих речи нема Вук; а и у старом су се језику слабо употребљавале: *домаћинство* од XVII в., а *кућанство* од XVIII; па и значења им нису одмах она која су нама позната, већ су обе донекле апстрактне речи: *домаћинство*

оно што се тиче домаћина или како каже RJA: „особина, посао онога ко је домаћин“. То значење наводи RJA из Богишића („Домаћинство не иде само по старости“) и Ј. Групковића („Домаћинство, владање куће“). У данашњем језику реч *домаћинство* има друго значење: оно значи све што у привредном правцу припада једном дому, све што се тиче једног дома у том правцу, а не само управу дома, тј. оно што би се тицало непосредно домаћина. Сва та значења наводи Ристић - Кангрга под 1 и 2. Ја бих само његова значења поређао другим редом и разбио бих значења под 2 на две групе, дакле 1) Hauswirtschaft, 2) Hauswesen, 3) Haushalt, Haushaltung.

Код речи *кућанство* немамо такође јединственог значења. Требало би да значи *оно што се тиче припадника куће (кућана или укућана)*, а затим, вероватно, *и оно што им припада*. У RJA као значење стоји „суга regim domesticarum (управ особина или стање кућанина), управљање куће и кућног имања“. Ту се, сем других, наводе и ови примери: у значењу уопште *привреде* — *Да се у кућанству државном уклони сваки сувишни трошак*, Збор. закон. 1863, 6; у уском значењу *покућанства*: *Под кућанством разумевају се само ствари које су потребне за пристојну поробу стана*, Грађ. закон. 2, 101. Најзад се под *кућанством* разуме *кућна чељад (кућани)*: *Када служинче ступи у службу постане чланом кућанства*, Зборник зак. 1853, 2, 88.

Све су ово старија значења ове речи, доста неодређена, а у новијој се литератури јављају и друга значења. Можда би се могла ова Богишићева одредба навести као карактеристична за *кућанство*: *Уојће говорећи мужу припада господарство а жени кућанство* (Збор. 1, 1874, 272). Исп. и: *Уза сваку школу... мора бити... школска кухиња за вежбање ученица у кућанству* (Закон о нар. школама, 1930, 23), *Шарлоша је чистио моје кућанство додила за три катигорије* (Крлежа, Господа Глембајеви, 1928, 71), *Бијаше прилеп у углу комад... плаћна иза кога је морало стојати остало кућанство* (А. Гавриловић, Деспот. властела, 1896, 5), *Училе су књигу (девојнице), ал' добиле су и поуку за кућанство* (Ј. Игњатовић, Патница 1, 1888, 46), *У сваком раду*

или кућансѣву мора све своје одређено мјесто имати (Ђ. Радић, 1878, Поврт. 49) и др. И из ових, као и из других примера који би се још могли навести, јасно је да је кућансѣво све оно што се тиче куће (Haushalt), и посао, и потребе, и ред и све. Домаћинсѣво обухвата цело имање, све послове око њега, и управу њим и власт над њим. Према томе домаћинсѣво је шири појам од кућансѣва, али су обе речи ограничене оним што припада једној породици или једној задрузи. Исп. Приликом... попису нису бројане куће већ домаћинсѣва, а то двоје није исти појам (Т. Радивојевић, Лепеница, Срп. етн. зб. XV, 1911, XIV), Домаћину може домаћинсѣво и домаћинску власѣ одузети само задруга (А. Петровић, СЕЗБ VII, 1911, 414), Све такве породице имају доста земље за обрађивање и... домаћинсѣво колико-шoliko развијено (Влајинац, Моба и позајмица, Срп. етн. зб. XLIV, 1929, 44), Хиѣјенски заводи ће... израђивати планове... узорних домаћинсѣва (Санитет. законод. 5, 1930, 49), Нека суди сада читалац: колико се њих морало родити... па да се овако домаћинсѣво подије! (Сремац, Поп Ћира и поп Спира, СКЗ 136, 1911, 42) и сл. Одавде се јасно види разлика између кућансѣва и домаћинсѣва. Ретко кад добија домаћинство и шире значење економије или привреде, напр. Руско суво-земно домаћинсѣво прилично познајем (М. Јанковић, СКГл. 1926, XVIII, 4; можда је ово и превод речи хозяйсѣво). То шире значење добијају код нас, као што је већ напоменуто, речи газдинсѣво и господарсѣво, и поред тога што оне још увек могу донекле значити и оно што и домаћинсѣво. На тај начин имамо три ступња значења ових речи: кућансѣво: оно што се у пословима односи на кућу, домаћинсѣво: оно што се тиче привреде и свега осталог имања једне породице или задруге и газдинсѣво или господарсѣво, о којима овом приликом нисам исцрпније говорио, могу значити и економију или привреду уопште.

А. Б.

ЈЕДАН НАРОЧИТИ ОБЛИК ГЛАГОЛСКОГ ПРИЛОГА САДАШЊЕГ

Кад при читању наиђемо на прилог садашњи глагола *познаваши* у облику *познавајући*, ми скоро и не запажамо да је ту у питању један готово усамљен случај начина образовања тога глаголског облика. То ће рећи да је такав овај облик сасвим обичан у разговорном језику и да се доста често такав употребљава и у писању, не само у дневној штампи већ и у књижевности. А налазимо га каткад и код најпознатијих наших писаца, што значи да је тај облик ушао и у књижевни језик. Међутим, граматике нашег језика, ни једна од њих, не познају никаквог „изузетка“ у образовању глаголског прилога садашњег ни у једне групе глагола, па ни у глагола *познаваши*.

С друге стране, сасвим је лако запазити да глаголски прилог *познавајући* (а у овоме облику се, али знатно ређе, срећу и примери: *признавајући*, *ујознавајући*, *предавајући*, а можда и још који слични) није правилан, јер није, као код осталих глагола, направљен од презента додавањем наставка -*ћи* на данашњи његов књижевни облик 3 л. мно. жине. Пошто овај облик данас гласи *познају* (а не *познавају*) то је правилан облик прилога садашњег — *познајући*. Оволико о томе знају сви, бар сви они који пишу. Али није довољно само ово утврдити већ је потребно дати и објашњење којим се путем у језику наметнуо облик глаголског прилога типа *познавајући*, јер је и то, свакако, пут лингвистичких закона. Ово објашњење је утолико потребније што за њега постоји више могућности.

У нашем језику има врло велики број глагола, већином итеративних (учесталих), који су постали извођењем, тј.

добивањем инфикса (уметка) — *ав*. Такви су глаголи: *закојавати*, *заштјавати*, *зауздавати*, *извештавати*, *намоштавати*, *ообравати*, *окојавати*, *пооштравати*, *разврсавати* и сл. Ови глаголи и у презенту већином имају исту основу као у инфинитиву: *закојавам*, *заштјавам*, *зауздавам*, *извештавам*, *намоштавам*, *ообравам* итд. Само се по себи разуме да ће и њихов глаголски прилог садашњи гласити: *закојавајући*, *заштјавајући*, *зауздавајући*, *намоштавајући*, *ообравајући*. С овима су по својој појави врло слични глаголи: *давати*, *задавати*, *продавати*, *предавати*, *признавати*, *познавати*. И не само по појави већ су ови глаголи с онима првим инфинитивом и свим осталим облицима инфинитивне основе у свему једнаки. Али су по облицима презентске основе ово две различите групе глагола. У прве групе је основа презента, како смо већ рекли, једнака с инфинитивном, а ови други глаголи имају друкчију основу презента. У данашњем књижевном језику, и у дијалектима који чине њихову ужу основицу, говори се једино: *дајем*, *задајем*, *продајем*, *предајем*, *признајем*, *познајем*. Додуше, у неким говорима нашим још се чују, па су чак и обични облици: *давам*, *продавам*, *предавам*, *задавам* (Задавам ти тврду вјеру непреломљену, напр., чујемо често у говорима црногорским). И у тим би говорима, према овој, било потпуно правилно образовање прилога садашњег у примерима: *давајући*, *задавајући*, *продавајући*, *предавајући*, па и: *признавајући*, *познавајући*, *уознавајући*, иако, треба истаћи, глаголи који су на показани начин изведени од основног *знати* нешто ређе једначе презентску основу с инфинитивном. А ваља имати на уму да се глаголски прилог садашњи *познавајући* данас ни по чему не осећа као дијалекатска особина, и он то никако није. Ово се може тврдити, прво, по томе што га не употребљавају само писци из овога или онога нашега краја већ га налазимо у језику макар ког књижевника и, можемо рећи, у свим дневним листовима, истина — доста често наредо с правилним обликом прилога садашњег, који је, сквакако је потребно нагласити, још увек знатно чешћи. Други би доказ за ово била чињеница што у књижевном језику не налазимо других

презентских облика с основом као у инфинитива. А уколико се на њих ту и тамо наиђе, они имају карактер изразитих дијалектизама. Од свих ових облика у књижевном језику основу инфинитива има једино глаголски прилог садашњи. Али ако ово можемо рећи за данашње стање, то никако не важи и за наш књижевни језик у прошлости. Више старијих писаца и све презентске облике глагола *познаваши* (као и глагола *даваши* и скоро свих с њим сложених) употребљавају с основом инфинитива.

У употреби облика ових и сличних глагола с уопштеном инфинитивном основом предњаче дубровачко-далматински штокавски писци XVI, XVII и XVIII века: Д. Рађина, М. Држић, С. Гучетић, Ветрановић, Наљешковић, Кавањин, Палмотић, Б. Кашић, Гундулић, И. Ђорђевић, Качић-Миошић и др. Таквих облика налазимо и код босанских и славонских писаца из онога времена. У ово се лако уверити ако се погледају само примери у Рјечнику Југославенске академије знаности и умјетности, у којему П. Будмани о глаголу *даваши* с разлогом износи: *даваши*, *дајем* и *давам*...“ па у истом ступцу на стр. 309-ој утврђује: „Велики дио писаца употребљава* за през. без разлике облике толико од основе *дава* - колико и од основе *дај*-; само се чини као да су прошлих вјекова други облици обичнији код чакаваца, а први код Дубровчана; у наше вријеме већина штокаваца држи се другијех (тј. облика с основом *дај*- М. С.), а први се чују само у јужној Ерцеговини, у Црној Гори, у Боци Которској, у Дубровнику (в. и Вуков рјечник)“. А Вук каже да се по југозападним крајевима поред *дајем* употребљава и *давам*. Ову Вукову констатацију потврђују не само примери које Будмани наводи из народних умотворина и дела Ст. М. Љубише:

Не *дава* гроша ни арча, Нар. пј., — Па агама четвртину *давај*, Нар. пј., — Калопере, бегово цвијеће, нити цватиш ни сјемена *даваш*, Нар. пј. херц., — Човек *дава* све за образ, а образ ни за што, Нар. посл., — Заову карају, а невјести свјет *давају*, Посл. Дан., — Ја *давам* дужду поклон и данак као господару земље, Прип. Љубиша, — Стане Друшко да се каје и савјете *дава*, Прип. Љуб. и сл., — него

и примери које налазимо у лексичкој грађи Института за српски језик Српске академије наука. И међу овим примерима највише их је из народних умотворина сакупљених опет по југозападним крајевима и код писаца из тих крајева:

Ко много пита мало му се *дава*, — Он повика што му грло *дава*, — Иван бане три весеља чини, једну радост милу ћерку *дава*, — Те погоди Крчка Кнежевића посред паса да не *дава* гласа, — Кнез Јанко *дава* писмо попу Мићу и говори му (Његош), — *Дава* траве и нешто лијечи (Његош), — За његово добро срце и за љубав што ти *дава* (И. Војновић), — Кметови *давају* половину или трећину од хака (Ј. Дедијер), — Него ми ту *даваш* разлоге (Ђаја, Наши приморци), — Један другоме *давају* знакове мигајући очима (Матавуљ), — Али чему да ја вама *давам* рачуна о својим пословима (Ћипико), — Раја која плаћа харач и *дава* мушку дјецу у јаничаре (Л. Војновић), — Јер само кад спава *дава* мира (Дум. Ив. Стојановић), — Ко нема ништа друго, *дава* вином или сиром (В. Врчевић), — Далмација није више оно што *дава* смјерове у књижевности (Решетар).

Што и код новијих хрватских писаца ван штокавске Далмације, код Рачког, Јагића, Шеное, Назора и још покојег, срећемо чешћу употребу презентских облика глагола *даваши* са садашњом инфинитивном основом, то је сасвим разумљиво када се зна да је код Хрвата стално постојала тенденција да свој књижевни језик богате не само особинама народних говора већ и елементима узетим из старијих, у првоме реду дубровачких писаца. А употребу основе *дава-* у облицима презента, императива и прилога садашњег код српских писаца на истоку можемо објаснити, углавном, тежњом да се подражава језику народних умотворина. Ово потврђују примери:

Слађани жубор моме срцу *даваш* (Ј. Илић), — Не *давај* јаде на момке младе (Ј. Илић), — О, Боже рећи ће анђео, велико је давање твоје, *даваш* што хоћеш да даш (М. Ђ. Милићевић), — Воде ми нека, ја му не *давам* (М. Ђ. Милић.), — Па воћка с колима управо хода којима хитрене покрете *дава* (Д. Станојевић).

Као и остали презентски облици, тако ни глаголски прилог садашњи од основе *дава* - није редак код старијих писаца. И овај су облик с том основном раније употребљавали не само писци из југозападних крајева („Облик *давајући* прошлијех вјекова долази и у писаца који у презенту имаду само *дајем*“, П. Будмани у Рјечнику ЈАЗУ уз *даваши*, стр. 309, 2-ги стубац) већ и они на северу и истоку (испор.: „... *давајући* имъ знакъ и машући имъ“, Ник. Грујић, Примѣт. 61; - „... *давајући* причинѸ, что никомъ много питіе тако не приличнѸ“, З. Орфелин, Подрум. 17—18). Међутим, код новијих писаца, ни код српских ни код хрватских, па ни код оних из југозападних крајева, скоро никад не наилазимо на облик прилога садашњег с инфинитивном основном (у Рјечнику Ивековића и Броза под *даваши* каже се: „*давајући* сада је слабо у обичају“). У грађи Института за српски језик нашао сам само један такав пример:

Добацивате Мими погледе и смијешак *давајући* му разумјети (Косор Миме, 1916, 32).

И овај се пример осећа као дијалекатски. А то исто се може казати за прилог садашњи свих са *даваши* сложених глагола. С обликом прилога садашњег глагола *познаваши*, међутим, није такав случај.

Ми смо већ напред утврдили да широка распрострањеност облика *познавајући* отклања претпоставку према којој би се његова употреба могла схватити као дијалекатска особина. А остали презентски облици с инфинитивном основном истога овога глагола — и то смо такође већ утврдили — уколико се и срећу данас у књижевном језику, имају карактер дијалекатских облика. Вук у своме речнику и не наводи ове облике, иако их има у народним умотворинама, понеки пут и у онима што их је сам Вук скупљао:

Бе какав је шарац од мегдана...

Познава га Ђурђева Јерина (Нар. пј. II, 474),

— Он *познава* све градске торине (Нар. пј. IV, 418);

— По вођу се дуб *познава* (Посл. Дан.);

— Ко је зете од Сријема Мато,

Нек *познава* своју вјереницу (Хрв. нар. пј. I, 375);

— Ја *познавам* и сина твојега,

Младог Иву јунака храброга (Т. Мил. Умот. 20).

Т. Маретић у Рјечнику ЈАЗУ каже: „налази се презент *познавам*, понајвише у јужним крајевима“. А, поред примера из старијих писаца који су у овоме речнику наведени, то потврђују и они што смо их нашли у грађи Института за српски језик. Ови примери су: из Ст. М. Љубише (А о гријеху немој мени казивати, ми се *познавамо*, но кажи стрику Бошку, — Не *познаваш* ти ћуд нашему народу); из Матавуља (Ја мним и ви *познаваше* кнеза Марка); из В. Врчевића (Пошто видје да ништа из ње не разумије, нити слова једнога *познава*, помисли); В. Ардалића (Чоека из велике фамилије *познавају* и носе му); Д. Вушовића (Итеративни глаголи на -*аваш*... *познавам*... итд.).

У Змајевим стиховима:

А с тим дође мучна страва

Какву досад не *познава*, —

означени облик је, ван сваке сумње, употребљен ради слика. У говорима југоисточне Србије често чујемо облике презента с основом као у инфинитиву (иако тамо нема инфинитива), зато што се у њима ова основа успштава и у презентским облицима скоро свих глагола овога типа (Испор. у „Нечистој крви“ Бор. Станковића:

Хаџи Гајка, хаџи Гајка девојку *удава*

Ем је *дава*, ем је *дава*, ем је не *удава*!

Па ипак се може рећи да је употреба облика презента и императива глагола *познаваш* од инфинитивне основе данас знатно ограничена, док је употреба облика прилога садашњег истог глагола од ове основе доста распрострањена. Ту употребу срећемо и код старијих и код новијих наших писаца, и из свих наших крајева:

Чујући шта он говори остану изумљени, *познавајући* се с њим и једући толике године хлеб... за једним столом (Г. Зелић, Житије I, 199), — *Познавајући* чисту истину и не казујући ју, с каквом совестју мислимо пред Бога доћи (Доситеј, Живот и прикљ. 125), — *Познавајући* данашњи свет мислим да знаш да нема ништа (Стејић, Заб. II, 95), — По Херодоту су живели чак

у VI столећу пре Христа, не *познавајући* гвожђа (Тројановић, Ватра 120), — *Познавајући* Вук матерински језик као мало тко, знао је и понајвише... (Т. Маретић, Грам. 5); — *Познавајући* либералне идеје цареве, карловачки Сабор... молио га је (Скерлић, Срп. књ. XVIII в., 128).

И мада је тачно да код наших писаца налазимо и облике времена садашњег и прилога садашњег глагола *познаваши* с инфинитивном основом, — ми ипак о њима не можемо подједнако судити. Зато сматрамо да се може замерити Ивековићу и Брозу када у своме Рјечнику тврде да *познаваши*, *познајем* има и презент „*познавам*, па према томе и *познавајући*, *познавај*“. То би значило да је употреба сва три ова облика истих размера и истог карактера, и да је *познавајући* правилно образовано од *познавају*. Првобитно је, свакако, могло тако да буде, и вероватно је некада тако и било. Али данас више није.

Док су многим писцима облици презента и императива с инфинитивном основом глагола *познаваши* потпуно страни, употреба прилога садашњег с инфинитивном основом истог глагола њихову језичком осећању се ниуколико не противи. Што се такав тај облик уопштава, несумњиво је за то морало бити и општих услова. У нашем језику има велики број глагола овога типа с једнаким обликом инфинитивне и презентске основе. Такви су глаголи: *запирјаваши* - *запирјавам*, *намоштаваши* - *намоштавам* и, *окопјаваши* - *окопјавам* и сл. У њих глаг. прилог садашњи гласи како једино и може гласити: *запирјавајући*, *намоштавајући*, *окопјавајући*. И овај се облик, дакле, као и сви остали прави од основе на -*ава*. Кад се се с овим заједничким наставком обеју основа вежу наставци за облик презента и глаголског прилога -*јући*, онда је разумљиво што се као наставак овог последњег облика осећа -*авајући* и што се у свести грађење овог облика схвата као да он постаје додавањем означеног сложеног наставка на општи део глагола. Ово својство се могло пренети и на све глаголе у којих се инфинитивна основа свршава на -*ава*, ма била у њих и друкчија основа презента. Ја мислим да је тако дошло до механичког кидања

везе између прилога садашњег глагола *познаваши* и облика презента од којег се он правилно гради, и до исто таквог његова везивања за основу инфинитива, и да је тим путем дошло до уопштавања облика *познавајући*. А како ни тај пут никако није у супротности с језичким законима — то лингвистички овај облик није неоправдан. Али овде треба узети у обзир још два момента. Овај пример је, прво, скоро усамљен случај, који противуречи уобичајеном начину образовања прилога садашњег свих осталих глагола, а друго — облик *познавајући* је, поред све своје распрострањености, још увек ређи од правилног облика *познајући*. Обе те чињенице дају преимућство употреби овог последњег облика.

М. Стевановић

ЈЕЗИЧКЕ ПОУКЕ

1. *Безживотна сћвар*. — Правило нашег језика о једначењу два слична сугласника а затим свођење њихово на један сугласник доводи понекад до колебања и не спроводи се увек доследно. Тако и у чланку из којег је наведени пример имамо правилно *иживео се* и неправилно *безживоџна*. Међутим, у оба ова примера имамо исту гласовну промену, тј. једначење *з* и *ж* у *жж* и затим свођење на једно *ж*. Дакле, *изживеџи се* > *ижжживеџи се* > *иживеџи се* (као: ижени, ижеџи и сл.), *безживоџни* > *бежжживоџни* > *бежживоџни* (као: беженац — онај који је без жене, беженство, бежични, бежучни и сл.).

2. *Многострука унаказивања...*, *изнаказујуће рејеркусије...*, *без изнаказивања људи...* У истом чланку налазимо још једно колебање које такође није ретко код људи који се баве писањем. Овде је у питању грађење учесталих глагола наставком - *иваџи* од свршених глагола на - *иџи*. Тада се по правилу испред наставка - *иваџи* врши јотованье сугласника основе: зарадити: зарађивати, забранити: забрањивати, испразнити: испражњивати, накнадити: накнађивати, уредити: уређивати и сл.

Неки од ових глагола поред - *иваџи* могу учестали облик градити и наставком - *аваџи* (код неких је овај други наставак обичнији), као напр.: заштићивати и -авати, истребљивати и -авати, надвишивати и -авати и сл. Разуме се да се према инфинитиву разликују и остали облици. Тако глаголи с наставком - *иваџи* имају у презенту - *ујем*, а с наставком - *аваџи* имају - *авам* (забрањујем, уређујем, али: заштићујем и заштићавам, допуњавам и допуњујем и сл.).

Међутим, било да је наставак - *иваџи* или - *аваџи* (и - *аџи* — платити: плаћати и сл.) када су оба наставка у употреби увек се врши јотовање.

У горња три примера јотовање је извршено у два (другом и трећем), док у првом није. Тако имамо правилно: *изнакажујући* (изнаказити: изнакаживати, изнакажују) и *изнакаживање* (глагол. именица од *изнакаживаџи*) и неправилно *унаказивање* м. *унакаживање* (глагол. именица од *унакаживаџи* изведено од *унаказиџи*).

Према данашњем нашем језичком осећању оба ова глагола (*унакаживати*, *изнакаживати*) ишла би у групу глагола који имају оба наставка, - *иваџи* и - *аваџи*, и то, можда, међу оне глаголе код којих је обичнији наставак - *аваџи*. *Унакажаваџи*, *изнакажаваџи* и правилно је и слаже се с језичким осећањем као и оно прво.

Св. М.

ОДГОВОРИ УРЕДНИШТВА

1. Зашто *ражена* и *ражана*, а не *ражна* *главница*?

Наш народ који се бави земљорадњом зна шта је *ражна* *главница*. Латински *Secale cornutum*. То је она тврда, рожаста, црно-љубичаста, малом рошчићу слична гљива која расте и дозрева као паразит у класу ражи.

Школовани пољопривредници знају и више: да се *ражна* *главница* добро плаћа, увек боље но и сама *раж*, око педесет пута скупље, јер се од ње израђује један од најважнијих лекова у медицини — лек против разних крвављења из материце и других органа. Речју, *ражна* *главница* за *ратара* је у већини случајева штеточина (не издваја се за продају), а у медицини је лек од прворазредне вредности. Међутим у нашим приручним књигама о лековитом биљу, у уџбеницима о фармакогнозији, писци, сви без разлике, ову *ражну* *главницу* називају, погрешно, *ражаном* и *раженом* *главницом*, а никада, правилно, *ражном*. Они, свакако, знају за *ражну* *сламу*, за *ражни* *хлеб*, али не знају за *ражну* *главчицу*. Знамо за придев *ражан*, *ражни* да зависи од тога да ли је у одређеном или неодређеном придевском виду: *ражан*, *ражни* *корен*; знамо за *ражну* *влаш*, за *ражно* *брашно*. Како да се ови наши писци не сете придева *лажан*? Не постоје придеви; *лажен*, *лажена*, *лажено*. За *веш* се каже да је *лажна*, и само *лажна*. Према томе, не постоје ни придеви *ражана*, *ражена*. Истина, наш народ каже: *синове ражениши*, *кћери разудаши*. Каже се и *ражениши* се (развести се, sich scheiden). Али глагол *ражениши* очигледно нема никакве везе са *ражи*, у њему је основа *жена*, а не — *раж*. Зато — док нам се противно не докаже — сматрамо

да је наопака реч *рљсена*. Уверени смо, увидеће то, безусловно, и наши писци фармакогнозије у случају да нам Уредништво Нашег језика да за право.

Н. М.

Пре свега, било би потребно да нам је писац рекао где се све говори у народу *рљсна главница, рљсна слама, рљсни хлеб* и сл. То не би морало бити искључено, али је Н. М. могао загледати у Буков речник где би видео да је *ражани* или *ржани* сасвим обичан облик у нашем народу. Дакле што у фармакопеји стоји *ражана главница*, то је сасвим исправно. Н. М. је могао знати да се поред наставка *-ани* употребљава и наставак *-ени* при извођењу придева ове врсте; тако имамо *брашнен, зобени, ланен, ђајрен* итд. Према томе, не би било немогуће да се и *ражени* појави напореда са *ражани*. Кад су се већ за *ражан* наводиле паралеле, требало је навести *зељан, конољан, шрњан* и сл. који као и *ражан* имају стари наст. *ан* (=ѣн), а не *ѣн* као *лажан, лажна*.

А. Б.

2. Наш судија — наше судије и сл.

Питају нас читаоци зашто су именице *војвода, судија, слуга* и сл. у једнини мушкога рода, а у множини женског: *наш војвода, наше војводе*. Уствари, ове именице имају промену именица женског рода и требало би зато да су и женског рода у целој промени. Али, као што је у нашој науци утврђено (в. Јужнословенски филолог IV, 1924, стр. 24—28), под утицајем тога што се именице *војвода судија слуга* и сл. у једнини наводе често уз име мушког рода: *војвода Пећар, судија Марко, слуга Радован*, то су те именице, захваљујући тој вези, добиле свој мушки род. У множини се не употребљавају са именима, и ту су те именице задржале свој граматички род, тј. женски. У нашем старијем језику, и каткада у дијалектима, употреби се и женски род у једнини или мушки род у множини; али то не иде у књижевни језик.

А. Б.

3. „ШТРЧАТИ“ ИЛИ „СТРЧАТИ“

Последњих година у нашој штампи све више улазе у употребу облици глагола *штрчаџи* место глагола *стрчаџи*. И у дневним листовима, и у повременим часописима и у књигама, нарочито у новијим преводима, то је скоро редовна појава.

Мислим да је оваква употреба погрешна.

У народном језику мога родног краја (Поморавље Зап. Мораве) па и у другим неким, мени познатим, крајевима, у живом народном говору, чују се облици само глагола *стрчаџи*, готово никад *штрчаџи*. Облици овога последњег, написани или наштампани, за око су и сувише рогобатни, а, изговорени, за ухо су и сувише нескладни; и та рогобатност и какофонија већ и саме могу да буду јемство да у нашем народном језику ни по осталим крајевима где се правилно говори глагол *штрчаџи* не постоји, нити га зато треба уводити у књижевни језик.

Од речника који су ми при руци, у *Вуковом* (издање од 1898 год.) нема ни *стрчаџи* ни *штрчаџи*, али има *стршиџи*; у *Елезовићевом* Речнику косовско-метохиског дијалекта има *стрчџи*; у *Филиповићевом* Хрватско-немачком речнику (цепно издање) има *стрчиџи*; у *Ристић-Кантрином* великом Српско-немачком речнику има и *стрчаџи* и *штрчаџи*, код последњег се упућује на први; у *Белићевом* Правопису (3 изд.) има *стрчаџи*, *стрчиџи* и *стршиџи*; од француско-српских речника, код *saillir*, има код *Н. Петровића - Б. Пољовића* и код *Л. Урошевића* само *стрчаџи*, док једино код *Медић-Лорана* има *штрчаџи*.

Од других словенских језика познато ми је да и у бугарском пред *ч* стоји само корен *стр-* и да се, например, плиска (пастирица) назива *стрчиоџашка* (в. речник *Вајганда*, Бугарско-немачки и *Маркова* Бугарско-француски).

У *Нашем језику* од 1937 год. (год. V, стр. 155) Д. Костић је већ указао на погрешност употребе *штрчи* место правилног *стрчи*. Али кад се и поред тога продужава ква-

рење књижевног језика, држим да би вредно било поново се позабавити овим питањем и дати, евентуално, потребна стручна објашњења за употребу овога глагола.

М. Јовичић

У горњем допису тачно је речено да се данас врло често употребљавају облици глагола *шћрчаџи*, поред облика глагола *шћрчаши*. Само је та употреба много шира него што је писац овога дописа претставио. А неколико примера употребе тих облика с означањем имена писаца из којих су узети много одређеније говоре о распрострањености облика глагола *шћрчаши* у нашем савременом језику.

Многи наши писци употребљавају глагол *шћрчаши*. И то не само новији писци, како би се то закључило према горњем тврђењу, у коме се каже да „последњих година у нашој штампи све више улазе у употребу облици глагола *шћрчаши*“. Овај глагол налазимо код више наших познатих писаца, како код млађих тако и код нешто старијих, и из разних крајева. Навешћемо по један пример из: Ј. Скерлића (Поред свих мана... које *шћрче* „Патница“ је једно од најснажнијих дела), С. Сремца (Само *шћрче* у висину суве главе пуне мака), Св. Ћоровића (Позеленила од силне маховине у крају што *шћрчи* као осамљена грана), Ст. Самарџића (Само *шћрчи* голо грање у снијегу), Ј. Ј. Змаја (Постеља на ниским ногарима преко којих *шћрче* крајеви од дасака), М. Ђ. Милићевића (На сваком струку *шћрче* по два добра клипа), Вл. Карића (Под самим градом из средине реке *шћрчи* једна стена)¹. Исто тако се и у разговорном језику појединих наших крајева употребљава само глагол *шћрчаши*. Његови

¹) Ове примере сам нашао у лексичкој грађи Института за српски језик САН. Тамо, поред наведених, има још знатан број примера из истих ових и низа других писаца.

облици су и у Београду чешћи него облици глагола *сѣрчаѣи*. А у појединаца је обична и њихова напоредна употреба. Па и већина писаца овај глагол такође употребљава и у једном и у другом облику. Тако међу примерима код М. Ђ. Глишића налазимо: Још се види само ћерам... како осамљен *шѣрчи* у небо и — Нов отесан дирек *еѣрчи* из трњака; код Ј. Жујовића: Из опште масе брега *шѣрче* поједини дугуљасте шиљци и — ... који *сѣрче* изнад земљишта; код М. Ускоковића: *Шѣрчали* су фабрични димњаци у небо и — Бар му је чело *сѣрчало* из ниског нивоа; код Б. Станковића: Изнад куће *шѣрче* пластови сена и — Опанци из којих *сѣрчаше* навек слама; код Ј. Максимовића: *Шѣрчао* (је) велики и шиљаст нос и — Одломак од чешља који *сѣрчаше* на њеном потиљку; код Вл. Ђорђевића: Кост *шѣрчи* гола у рани (Боље је било рећи из ране) и — *Сѣрче* из њега поједини праменови.

Још већи број писаца употребљава само облике *сѣрчаѣи*. И тешко би се могло са сигурношћу казати који је од ова два глагола чешћи у употреби. Зато је тешко и тврдити да су једни или други облици овог глагола неправилни. Па ипак смо ми, и поред тога, пре за употребу глагола *сѣрчеѣи*, а мислим да би и шира анкета дала за право писцу горњег чланка, коме се не допадају облици глагола *шѣрчаѣи*. Њему у прилог говори и све оно што је нашао у појединим речницима и правописним упутствима које наводи, каогод и цитирана белешка из V књ. Нашег језика предратне серије. У правопису проф Белића узет је само глагол *шѣрчаѣи* — то је и писац горњег чланка навео, а глагола *шѣрчаѣи* нема ни у Правопису проф. Д. Боранићи — додајемо ми. Задржаћемо се још на Јовичићевој констатацији да се у француско-српском речнику Н. Петровића и Б. Поповића франц. глагол *saillir* преводи са *сѣрчаѣи*. Та је констатација такође тачна, као што је тачно и да у овоме речнику на још неколико места налазимо поједине облике овог глагола и то: под *avancé-e* под *mâchecaulis*, под *proeminent-e*, под *prominer*, Али у првом издању тога речника, које је израдио сам Настас Петровић, у свим овим случајевима стоје облици глагола *шѣрчаѣи*. Значи да се ти облици

нису допали Б. Поповићу, који је био уредник II-ог издања речника, па их је заменио облицима глагола *шпрчаши*. (У једном случају, мислим само на примере који су мени дошли до руку, под *sarbeau*, остале је као у првом издању... камен који *шпрчи*, — свакако зато што је то уреднику промакло). Најзад, свему овоме ваља додати чињеницу да је овај глагол првобитно имао групу *st* у почетку и да није било гласовних услова за њену промену у *st*, јер иза те групе овде није стајао глас који би је палатилизовао. У бугарском језику овај глагол гласи *сшърча*. У старосл. *стръжъ*, — *ашъи* (рус. торчать, пољ. *starzyć* и *storczyć*, чеш. *strčeti*). У словеначком, додуше, као и у нашем језику, имамо *strčati* и *štrčati* у истом значењу. Али је овај други облик у оба сродна језика свакако касније добивен — било аналогијом према другим примерима с групом *шшр*- на почетку, било асимилацијом према предњонепчаним сугласником *ч* наредног слога. Ова последња претпоставка је, истина, врло мало вероватна, јер је у природи нашег језика виша да води к дисимилацији у случајевима кад се сличне групе налазе на блиском отстојању од африката које у себи садрже елементе истих сугласни, иако друкчије поређених. Баш та природа нашег језика се, по нашем мишљењу, највише и противи облика глагола *шшрчаши*.

М. С.

ЧИТАОЦИМА И ПРИЈАТЕЉИМА НАШЕГ ЧАСОПИСА

Настављамо са објављивањем извесног броја речи за које молимо читаоце и пријатеље да доставе Редакцији где се која од њих употребљава и шта све значи (в. св. 7—8, стр. 341).

бајнак, барати, басамлија, беллага, белош, бембел, бенбел, бенћериш, бергамин, бешиков (цвет), бјелитница, биљегати, бит, блазница, бобачки, бобњава, бобулица, бобушка, болке, брањуг, брло, брложак, брлце, брнчити, бука, букана, букила, буклик, букљавина, бунути, бунчевље, бунчела, бунчић, буњавица, бурачити се, бурзовност, буринај, бусло;

вајкарача (марама), вајкати, вакарити, вакца, валага, валдати, валик, валин (прид.), валорски (прид.), валура, валутати, валчедула, ваљник, ван (узео је на мој ван),⁴ ванта, вапење, вараш, варашица, варвински (прид.), варвити, варкарача, варни (прид.), варовин (прид.), варопек, васка, васкес, васуљица, ватаљуга, ватрени мукач, ватродажда, вашелић, вежељица, везелијан, везиљка (ручна), везовац, вејин, вележа, веријада, верисати, верма, верошка, вјетроловка, виљарија, виљарица, виљаричин (прид.), виник, винтарија, винужилић, вињштица, власик, власница (за писање), влек, влечке (множ.), влнерка, вога, водичанка, водомич, водомочина, вододрзан (прид.), волдик, волињати, волкин, вражити, врезовина, врж, вржати се, врићак, врк, врлати се, врнчаница, вртолог, вршчик, вујдур;

гадаринка, главарник, глагоњача, глашица, гливичаст, глистир, гљистарина, годовњив, гомер, грабика, грдор, грзли (ђердан), грозонић, грмоваћ (прид.), грепша, грешма, гундулица, гурмичање, гурмичати.

РЕГИСТАР

I књиге НАШЕГ ЈЕЗИКА (нова серија)

Израдио ИГРУТИН СТЕВОВИЋ

Скраћенице: акуз. = акузатив, акц. = акценат, арх. = архаизам, варв. = варваризам, ген. = генитив, герм. = германизам, глаг. = глаголски, дат. = датив, имен. = именица, INSTR. = инструментал, јд. = једнина, лок. = локатив, макед. = македонизам, метаф. = метафора, мн. = множина, м. р. = мушки род, неолог. = неологизам, непр. = неправилно, ном. = номинатив, обл. = облик, перс. = персиски, покр. = покрајинско, през. = презент, прид. = придев, прил. = прилог, рус. = русизам, сад. = садашњи, словен. = словеначки, сложен. = сложеница, трп. = трпни, тур. = турски, цркв. = црквено.

А

аберација, варв. 87
аваз, порекло и значење 160
авантуристкиња 292
август, порекло и употреба 264
авдес, значење 154
авдесана, значење 158
авдесли, значење 156
авдеслук, значење 158
авдесна махрама 154
авдесница, значење 155
авдесница, акц. 155
авдесовати 156
авдест, порекло 154
авдесхана (авдесана), значење 156
Авдија 160
Авдиљ 160
Авдураим 160
АВНОЈ, облик 85
адрап, порекло 58, 59
адрапа, порекло 58, 59

адрапавац, порекло 58, 59
адрапац, порекло 58, 59
адраповац, порекло 58, 59
адраповачки, порекло 58, 59
адраповица, порекло 58, 59
адраповски, порекло, 58, 59
Адраповци, 58
адраповштина, порекло 58, 59
адропски, порекло 58, 59
аерозапрега, неолог. 89
азбестни, а не азбесни 235
актив, ново значење 83
активизација, ново значење 83
активисткиња 292
акционарско друштво 263
Александар Сергијевич Пушкин, Сер-
гијевич се пише са ч 237—238
алпинисткиња 292
аљкав, значење и порекло 264
Америци, дат. лок. јд. 40

Анки, дат. лок. јд. 39
 антифашисткиња 290
 апологети, погрешна употреба 88
 април, порекло и употреба 264
 арпаџик, значење, порекло и вредност 256, 267
 архива (архив), значење и вредност 265
 аршлама 321
 асортиман, варв. 89
 аудитивни, варв. 87
 ауовитао, неолог. 89
 аутолимар, неолог. 89
 афирмисати, варв. 88

Б

бабара 143
 бабљача 142
 бајало, значење 187
 бакал, ном. јд. 56
 бањалучки (према Бањалука) 171
 бањолучки (према Бања Лука) 171
 барило 183
 батушка 142
 баченка 142
 башлија 142
 башта (башча), значење 267, 268
 баштован, значење, порекло и вредност 267
 баштованџија, значење 268
 баштованџиница 268
 беженац, облик 373
 беженство, облик 373
 беживотни, облик 373
 бежични, облик 373
 бежучни, облик 373
 безбедност (безбедност), значење и вредност 269
 безживотни, непр. 373
 безнађе 106
 безопасан 270
 безопасан, акц. 269
 безопасна игла 143
 безопасност 269

безувјетан, значење, употреба и вредност 274, 275
 безуслован, значење, употреба и вредност 274, 275
 бекство, значење и вредност 271
 белило, значење 188
 бели лук 223
 Белић А., прослава 50 годишњице 73
 белолик 96
 белопоточки, сложен. 171
 белдошљива, значење 176
 бенетало, значење 187
 беочуг, порекло и значење 270
 берберин, порекло и вредност 271, 273
 берберов, промена 29
 берза, порекло 356
 беснило, постанак и значење 189
 бесови, ном. мн. 47
 бесом, инстр. јд. 47
 Беч 282
 бивствовати, неолог. 93
 бизаран, варв. 88
 бијег (бег), значење, употреба и вредност 271
 биједа, значење 270
 бити јак у чему и чиме 221
 Битољ, а не Битол 279
 бичевн, ном. мн. 44
 благо (стока) 106
 благовремено, значење и порекло 355
 Благој, промена 258
 благочастив, постанак 262
 блатити, метаф. 103
 бледило, значење 178
 блејити (блејати) 259
 ближњајив, постанак 262
 близнајив, постанак 262
 блисконародни (м. народноблизак) 58
 бојеви, ном. мн. 44
 Бојов, промена 28
 Боки, непр. 40
 бдлестан (болесан) 286
 борбени материјализам 219
 борбени пролетаријат, значење 219
 борачки 96

борилачки, неолог. 96
 борити се с ким и против кога 221
 борови, ном. мн. 42
 Боци, дат. лок. јд. 40
 бочанка 142
 бочка 142
 брашнени (брашно), прид. 376
 брдило, значење и постанак 190
 бреска (ген. јед.) 291
 брзџовоз (брзџовозни), прид. 172
 брзојав, значење 172
 брзојавка, значење 172
 брзокоњанички, сложен. 175
 брзолијек, значење 173
 брзџлов, сложен. 172
 брзџљек, значење 173
 брзџмџт, сложен. 173
 брзџметка, значење 173
 брзџплет, сложен. 172
 брзџрџст, значење 173
 брзџрека, значење 173
 брзџрод, сложен. 172
 брзџскок, сложен. 172
 брзџтвор, сложен. 172
 брзџтрк, сложен. 172
 брзџотрк, значење 173
 брзџцвет, значење 176
 брзџцвет, значење 176
 бригада, ново значење 82
 брижљиво, значење 93
 брижно, значење 93
 бријаџи, постанак и вредност 116—131
 бријаџ, значење 272, 273
 бријаџа, значење 273
 бријаџица, значење 273
 бришуџи, прил. сад. 69
 бродоградилац 94
 бродоградитељ, рус. 93
 бројилац 94
 бројило 106
 бројитељ, арх. 94
 бројчано 107
 брушење 106
 бџбало, значење 187

будност (небудност), ново значење 82
 бџџ 274
 бџџа 274
 бџџав, значење 273
 бџџавети 274
 бџџати 274
 бџџало, значење 187
 булџа, ном. јд. 56
 бумбача 142
 бумбаша 142
 бурза, порекло 356
 бџрса (нџса) 356

В

ваџски 106
 варзило, порекло 184
 вџзане цене, значење 86
 вџзиљка 143
 вџџтак, постанак и значење 128
 вџџитка, постанак и значење 128
 вџзови, ном. мн. 47
 вџзом, инстр. јд. 47
 вељача, порекло и употреба 264
 вџнџан, постанак, значење, акценат 130
 вџнџаџи, постанак и значење 129
 ветрови, ном. мн. 44
 Видиџ, промена 29
 виџало, значење 187
 ви сте јако добар, герм. 217
 витезови, ном. мн. 42
 витезом, инстр. јд. 44
 виторџ 96
 Витџази, дат. лок. јд. 40
 виџеви, ном. мн. 45
 виџем, инстр. јд. 45
 виџови, значење 45
 вичуџи, прил. сад. 69
 виџеброј, герм. 96
 власан (властан) 286
 власт, значење 83
 вџдопџд, значење 174
 водоплаван (не водџопив) 97
 водопривредни, облик 90
 возџм, инстр. јд. 47
 војвода, род 376

војводин, промена 29
 Волзи, дат. лок. јд. 40
 волови, ном. мн. 44
 воћки, дат. лок. јд. 39
 воћци, дат. лок. јд. 39
 вратило 183
 вредноснй (вредност) 287
 време, значење 355
 врџао (врџ) 269
 вртар, вредност 269
 вртлар 268
 врхушка, рус. 95

Г

газдинство, значење 364
 ганутим и одуљеним лицем, непр. 167
 гатало, значење 187
 гегало, значење 179
 генерал, ном. јд. 56
 гимназисткиња 292
 гирарице 101
 главата игла (главичата и.) 142
 Главна правила за јужно наречје, текст 351—354
 главобоља, герм. 171
 гледат, глаг. трп. прид. 123
 глѣђа (глѣта), значење 246
 глѣта, значење 246
 глобално, значење 97
 глодалица 101
 говорен 97
 говорити, г. на неког 329
 говорни 97
 голобрад 96
 гологлав 96
 голоигра, значење 173
 гонилац, промена 57
 Горковски, рус. 92
 господарство, значење 364
 господем, инстр. јд. 46
 грабило, значење 188
 градинар, вредност 269
 градови, ном. мн. 44
 граничити се са Ријечком Нахијом 109

графија, опште црте слова („суштина слова“) 229
 грдило, значење 178
 грешити против чега и о што 221
 грло, постанак 184
 грмнути, постанак 250
 грџан, а не гроздан 286
 groska (ген. јд.) 291
 гротло 183
 гуџбашиница (кајк.) 142
 гусеничари, постанак 101

Д

давајући (покр.), прил. сад. 366
 давати, обл. презента 367—369
 даждив, постанак 262
 дајем, обл. през. 366
 дајући, прил. сад. 69
 Даничић Ђура 343
 дарови, ном. мн. 44
 двапут, облик 63
 два пута, непр. 68
 двовисински разбој 101
 дејство, значење 361—362
 делилац 94
 делитељ, арх. 94
 Деметер Димитрије 351
 деџник 263
 деџница 263
 деџничџр 263
 деоничко друштво 263
 деснокрилни, значење и употреба 223
 деџињски спонтан облик (м. деџје с. о.) 98
 деџембар, порекло и употреба 264
 диверзант, значење 83
 дискриминација, значење 83
 диспаратност, варв. 88
 дистанца, варв. 88
 доба, значење 355
 добровоља, значење 171
 дџбовољан, значење 171
 дџбрџдушан, значење 171
 дџбрџџбац 171
 дџбрџџбив 171

добрѡсрећан, значење 171
 добрѡсрећник, значење 171
 добрѡсрећница, значење 171
 добрѡтвор 171
 добрѡтворан 171
 добрѡтворан, акц. 171
 добрѡћуд, значење 171
 доброчасник 172
 доброчаст (доброчастан) 172
 доброчест, прил. 171
 доброчестан 172
 добрѡчин 171
 добрѡчинство 171
 додајни 103
 доживити, ново значење 84
 Долап 168
 домаћинство, значење 362—364
 допуњујем (допуњавам) 373
 дрвна индустрија 102
 дрворѡд, значење 175
 дрворезарски 96
 дрворезачки 96
 дремало, значење 187
 држалац, промена 57
 дридало, значење 184
 Дуба (имен.), постанак 125
 дублијер (дублиер) 255
 дублијерац 255
 дублијеритак 255
 дублијерник 255
 дублијерница 255
 дублијерњак 255
 дувало, значење 184
 дугме, тур. 144
 дугореп, постанак 124
 душо изгубљена (м. душе изгубљена)
 194

Ћ

Ћевђелија, а не Гевђелија 280, 283
 Ћорговски, а не Горговски 280, 283
 Ћорче Петров, а не Горче Петров 283

Е

евидентичар, нова реч 234
 Евин, промена 29

евѡцирати, варв. 88
 електроенергија, неолог. 89
 епкало (апкало) 183

Ж

жалац, ном. јл. 55
 жаљосан (жалостан) 286
 жаљостив, постанак 262
 жалца, ген. јл. 56
 жалци, ном. мн. 56
 жањући, прил. сад. 69
 жаока, ном. јл. 55
 жарило, значење 178
 жежена срма 305
 жежено злато, значење 303—310
 жежено сребро 305
 женин, промена 25
 жетелац, ном. јл. 55
 жетеѡца, ген. јл. 55
 жиљајив, постанак 262
 жлѡб 319
 жлебовит 319
 жлезда 319
 жлездани 319
 жлезви (жлезда) 285, 290
 жловрњање 319
 жловрњати (=јести) 319
 жлѡб (жлїјеб) 318—322
 жлѡба 318
 жлѡбав 318
 жлѡбан 318
 жлѡбати 318
 жлѡбаѡа 318
 жлѡби 318
 жлѡбило 319
 жлѡбим се 318
 жлѡбица 319
 жлѡбѡра 318
 жлѡзда (жлијезда) 318—322
 жлѡздаст 319
 жлѡпча 318
 жљуван (=безуб) 319
 жљувѡм (=једем) 319
 жљуна 319
 жљунин 319

жљунче 319
жључ 319
жључење 319
жључка 319
Жупанчич 237

З

забавишни (забавиште) 287
забадача 142
забрањивати, облик 373
завршница 102
задавајући (покр.), прил. сад. 366
задајем, обл. през. 366
задевача 142
задиркивало, значење 187
задњи пута, непр. 63
задужење, значење 93
задуживање, значење 93
задужити кога чим, значење 84
закебрало, значење 187
закивање закивака 101
заковци 102
закопавајући, прил. сад. 366
закопавам, през. 366
закопавати, постанак и значење 366
закопчавати (заковчавати), значење 144
закучалка 144
закучити, значење 145
залиска (ген. јд.) 291
заљушка (ген. јд.) 291
замерати, значење 216
замерка, значење 216
замућеност његових мисли, непр. 91
зановетало, значење 187
зао, промена 56
заостајање, значење 93
заостатак, значење 93
запонка 144
запрепастити, значење 218
зарађивати, облик 373
засјекачица, постанак 101
заспати, облици презента 258
заспучати, значење 144
застакљивање, облик 96
застакљивати, облик 96
засути, облици презента 258

затрпавајући, прил. сад. 366
затрпавам, през. 366
затрпавати, постанак и значење 366
зауздавајући, прил. сад. 366
зауздавам, през. 366
зауздавати, постанак и значење 366
захваљивати на чему и за нешто 221
зачудити, значење 218
заштићавати (заштићивати) 373
заштићујем (заштићавам) 373
звиждити (звиждати) 259
звиждућући, прил. сад. 69
звоњава, ширина употребе 101
згодан, значење 358
зеленило, значење 188
земљан (земља) 376
земље Каравлашке, аблативни гени-
тив 258
земљишни (земљиште) 287
зетем, инстр. јд. 216
зецеви, дечја игра 45
зеци, арх. 45
зецови, ном. мн. 45
зецом, инстр. јд. 45
зихернадла (зихерка, зихерица) 142, 143
зलोвоља, значење 171
злѡпамтило, значење 187
злѡпѡмтити, акц. 177
злѡпатити се, акц. 177
злѡпоглѣђа, имен. 173
Змајев, промена 30
змијоглав, постанак 124
зналца, ген. јд. 55
знаоци, непр. 55
зобени (зоб), прид. 376
зобљући, прил. сад. 69
зов 103
зовући, прил. сад. 69
зујити (зујати) 259

И

Иванович (Ивановна), руско име по
оцу 237
игало 183
игла шитка, покр. 142

игралишни (игралиште) 287
 играло, значење 185
 иженити, облик 373
 ижећи, облик 373
 иживети се, облик 373
 избрат, глаг. трп. прид. 123
 израстање (м. израшћивање) 101
 извештавам, през. 366
 извештавати, постанак и значење 366
 изврсан (изврстан) 286
 издирало, значење 185
 измашив, постанак 262
 измишљало, значење 187
 изнакажавати (изнакаживати) 374
 изнакаживање, глаг. имен. 374
 изнакажујући (изнакаживати) 374
 изненадити, значење 218
 изузетном осетљивошћу (м. с изу-
 зетном о.), непр. 222
 изуумевач 94
 изумитељ, рус. 93

Илијин, промена 29
 илиништак (јули) 264
 ималац, промена 57
 именилац 94
 именитељ, арх. 94
 индкосан 286
 иностранштина 107
 интегрално решење 88
 интерпункција, употреба запете 7—23,
 — 132—133
 интерпункција дикције 9
 информативност, варв. 88
 „иптен“ (хиптен), порекло 252
 исмењало, значење 187
 исплаћивати, облик 97
 испражњивати, облик 373
 испуцала уста 220
 истребљивати (истребљивати) 373
 истрчава напред, рус. 92

Ј

ј, употреба овог слова пре Вука Ка-
 раџића 210—212
 ја га познам, герм. 217

јадило, значење 179
 јазови, ном. мн. 49
 јџкостан (јџкосан) 286
 јамски пренос 102
 јануар, порекло и употреба 264
 јањило, значење 179
 јахаћи, постанак и вредност 116—131
 јашаћи, постанак и вредност 116—131
 један преко другог, значење 68
 једанпут, облик 63
 једно преко другог, значење 68
 једрило, значење 178
 језив, постанак 262
 Језик и његов писмени израз 226
 језик као уметничка творевина 76
 језички атласи 80
 јело, постанак 184
 Јовин, промена 30
 јули, порекло и употреба 264
 јуни, порекло и употреба 264

К

кадар, ново значење 83
 калиграфска и брзописна ћирилица,
 њихов однос 229
 калило, постанак и значење 190
 каменац 106
 каменоват, глаг. трп. прид. 123
 каменорезачки 96
 кџмкало, значење 187
 кампања, ново значење 83
 кампањски, ново значење 83
 канчело 184
 капиталистички 292
 капитална изградња, значење 83
 карактеризација, неолог. 88
 Караџић Вук 343, 351—354
 карица, порекло и значење 270
 кџстни (каста), а не касни 285
 квџсило, значење 185
 квачило, значење 178
 кидљив, облик 95
 Кидрич 237
 кисикана 106
 киста 106
 кладиво 106

- клеветати, кога и на кога 330
 клепало, значење 178
 климнути, постанак 250
 клљцало, значење 187
 клљцало, значење 185
 клучеви, ном. мн. 42
 клучови, непр. 44
 кнежеви (незови), ном. мн. 42
 кнезом, инстр. јд. 44
 Књижевни договор (1850), његов значај 343—348; текст (одлуке 1—5) 349—351
 књижевни језик, његов савремени развитак 75; његов однос према нашој Народној револуцији 78, његово јединство 344—348
 коват, глаг. трп. прид. 123
 ковчар (мушка ковча, кукац, мужјак) 144
 Когој (словен.), промена 258
 коіне, значење 2
 који-којега (акуз. јд. м. р.), употреба 163
 колијер 144
 коло (м. ограда) 195
 коловоз, порекло и употреба 264
 коловратник 144
 колосечни прибор 102
 комнути, постанак 250
 комунис, покр. 293
 комунискиња, покр. 293
 комунисткиња 290
 конопљан (конопља), прид. 376
 консултативне конференције 89
 копча (ковча) 144
 копча-женска 144
 копча-мушка 144
 корити, значење 213
 Косан 254
 Косановић 254
 Косанчић Иван 254
 Косачина 254
 косачица, значење 253
 косјеран, значење 254
 косјерање, значење 254
 косјерити, значење 254
 косјерача, постанак и значење 253
 Косјерача 254
 косјерина, постанак и значење 253
 Косјерић, значење 253
 косјерица, постанак и значење 253
 косјероша, значење 254
 Косијер (Косиер) 254
 Косијери 254
 Косијерово 254
 Косијерски Дебељац 254
 Косијерско Корито 254
 косилац, значење 253
 Косињ 254
 косити, значење 253
 косир (косијер), значење 253
 Косић 251
 Косовел 254
 косови, ном. пл. 47
 косом, инстр. јд. 47
 Косор 254
 которка 143
 коцки, дат. лок. јд. 39
 Кошарачки савез, не Кошарка савез 339
 кошљив, постанак 263
 коштица 144
 Краков 282
 кра̑сни (крас) 288
 кра̑стни (краста) 288
 краткодуман 170
 кривавити, значење 67
 крварити, значење 67
 кретање (имен.), постанак и значење 120
 кривоврат, постанак 124
 криводршка, значење 176
 кривудало, значење 187
 крило, постанак 184
 крмељив, постанак 162
 кр̑сни (крст) 289
 крстител 94
 круњача, постанак 101
 крфица 142
 крштен, постанак, значење, акценат 130

крштени, постанак и значење 219

Кукуљевић Иван 344

култура књижевног језика 3

кунући, прил. сад. 69

куњало, значење 187

курсеви, непр. 43

курсови, ном. мн. 43

кусало, значење 185

кутеви, ном. мн. 46

кућанство, значење 363—364

кучак 144

кучкови на зглобове (зглобови) 149

Л

Лавов 282

лагајући, непр. 69

лажак (март) 264

лажан, постанак 376

лажући, прил. сад. 69

лазила (мн.), значење 185

лакопер (м. перолак) 96

ланени (лан), прид. 376

лауреат 88

ласан 286

левокрилни, значење и употреба 223

легало, значење 179

лежећив, постанак 262

лесови, ном. мн. 47

лесом, инстр. јд. 47

летаћи, непр. 96

лећајив, постанак 262

лив 102

Лици, непр. 40

Линдрот Хјалмар, Документи о интерпункцији за V Лингвистички интерн. конгрес 7

липањ, порекло и употреба 264

Липисци, дат. лок. јд. 40

лиска (ген.) 291

лисни (лист) 287

листопад, значење 174; порекло и употреба 264

лишћајив, постанак 262

лозови, ном. мн. 47

лозом, инстр. јд. 47

лудило, значење 179; постанак 189

Љ

љепошета, значење 173

Љубав Јаровој, облик и промена 258

Љубинков, промена 26

Љуцко Арсов, а не Љубчо Арсов 278

љусци, дат. лок. јд. 40

М

Мажуранић Иван 344

мазало (м. шмирант) 99, значење 187

мазги, дат. лок. јд. 39

мај, порекло и употреба 264

мајсторов, промена 29

малверзација, варв. 88

малобројан (малобројан), сложен. 169

малобројност, сложен. 169

малобројност, акц. 169

маловарошки, сложен. 170

маловѣран, сложен. 170

маловѣран, акц. 170

маловечан, сложен. 170

маловечност, сложен. 170

маловијећник, сложен. 170

маловјера, значење 171

маловредност, неолог. 98, 170

маловриједан 177

маловрстан 177

малогоспођински, сложен. 170

малоградски, сложен. 170

малодушан, сложен. 170

малодушац, сложен. 170

малодушити се, сложен. 170

малодушје, сложен. 170

малодушност, сложен. 170

малодуштво, сложен. 170

малозиња 177

малокористан 177

малокрван, сложен. 170

малокрвност, сложен. 170

малокрепак 177

малокрепостан 177

малолетан, сложен. 170

малолетник, сложен. 170

малолетница, сложен. 170
 малолетност, сложен. 170
 малолетство, сложен. 170
 маломождани, сложен. 170
 маломоћан 177
 малоплодан 177
 малоподатљив 177
 малорек, сложен. 170
 малорјечан, сложен. 170
 малосвијестан 177
 малоснажан 177
 малосрећан 177
 малосрчан 177
 малотрајан, сложен. 170
 малотрајан, акц. 170
 малџуман, сложен. 170
 малџумље, сложен. 170
 малџумник, сложен. 170
 малџумност, сложен. 170
 малџаџан, значење 176
 маљеви, ном. мн. 42
 мамин, промена 33
 март, порекло и употреба 264
 маџан (маџан) 286
 математски (математички) 244
 матично језеро 102
 мачевачки, не мачевалачки 96
 мељући, прил. сад. 69
 мењати на вредности 222
 мџрила (мн.), значење 185
 мџсни (место) 287
 метало, значење 185
 металостругар, неолог. 89
 методички (од методика) 244
 методски (од метод) 244
 Меци, дат. лок. јд. 40
 Миклошич Фрањо 343
 милиционар, нова реч 234
 мило, постанак 184
 милџбрука, значење 173
 Милојев, промена 26
 милоствив, постанак 262
 мимогред (у мимогреду), непр. 93
 мимогредан, постанак 93
 Мики, дат. лок. јд. 39

Миљешевци, дат. лок. јд. 40
 миџаз, порекло и значење 155
 миџајући, непр. 69
 Миџкјевич 237
 Мичуринов, значење 93
 Мичурински, значење 93
 миџући, прил. сад. 69
 мишеви, ном. мн. 44
 мишљење, повезаност у мишљењу као
 принцип интерпункције 8, 10
 млазеви, ном. мн. 42
 млатило, значење 185
 мнџгољубљени, акц. 177
 мнџгопоштовани, акц. 177
 мнџготрудан, сложен. 177
 моба, облик 56
 модар, значење 218
 модисткиња (модискиња) 292, 294
 модрило, значење 178
 мџрџлушки, сложен. 171
 молба, облик 56
 морфинисткиња 292
 мостевии, непр. 44
 мотки, непр. 40
 моторски послуживачки фронт (м.
 фронт послуживања мотора) 97
 моћништво, неолог. 95
 моци, дат. лок. јд. 40
 мразови (мразеви), ном. мн. 42
 мразни ветрови 102
 мреже пливарице 101
 мржња на кога и против кога 221
 мрзети кога и на кога 221
 мрџкогљежа, имен. 173
 мрџкоцрвени, акц. 177
 мрџвило, значење 179; постанак 189
 мрући, прил. сад. 69
 мужеви, ном. мн. 42
 мужови, непр. 44

Н

набацити (набаживати) на кога 330
 надвишавати (надвишивати) 373
 надвладат, глаг. трп. прид. 123
 надвлачен ужетом 101

надвратњаци 101
 називало, значење 185
 најављивати 107
 накладна дјелатност 106
 наклапало, значење 187
 наклањивати, облик 373
 наметало, значење 179
 намештало, значење 187
 намигивало, значење 187
 намотавајући, прил. сад. 366
 намотавам, през. 366
 намотавати, постанак и значење 366
 нападати, н. на кога 330
 Наполеонов, значење 94
 наполеонски, значење 93
 напомињат, глаг. трп. прид. 123
 напредан, ново значење 83
 напрска (ген. јд.) 291
 народна влада, значење 84
 народна власт, значење 83
 народноослободилачки, значење 84
 народносни (народност) 287
 настрало, значење 187
 настава језика и језичка стварност 70
 нативан, значење 319
 натпрозорњак 101
 натруха 106
 нафтни 289
 начела књижевног језика 3
 небудност, ново значење 82
 неваљалац, промена 56
 неваљалца, ген. јд. 56
 негација 239—243
 неговалица 94
 неговатељица, рус. 94
 недостајати, употреба у одричном облику 333
 неиспрат, глаг. трп. прид. 123
 некропола, варв. 88
 нељуди, сложен. 172
 ненавидети, значење 334
 неодвојив, значење 95
 неопходност (м. нужда) 97
 непобедан 95
 непобедив, непр. 95
 непобедљив, облик 95

непоправим, цркв. рус. 99
 непреводљивост 101
 непреводност 101
 непресушан 95
 непресушив, непр. 95
 непресушлив 95
 непријатељски (прид.), употреба 223
 нераскидљив, облик 95
 несвршена посла, „апсолутни“ гени-
 тив 256
 неспојив, значење 95
 несрећа, сложен. 172
 нестати, значење 334
 неузорат, глаг. трп. прид. 123
 неухватљиво, употреба 102
 нечастив, постанак 262
 нижући, прил. сад. 69
 низајући, непр. 69
 низови, ном. мн. 49
 није ствари, значење 258
 нити (ни), значење и употреба 166
 ништавило, постанак 189
 новембар, порекло и употреба 264
 Нови Сад 223
 новосадски, сложен. 171
 нормативна граматика 80
 носем, инстр. јд. 42
 носивост, значење 101
 носилац, промена 57
 носови (носеви), ном. мн. 42
 носом, инстр. јд. 42
 нужда 97
 нуждан 97
 нужност (царство нужности), рус. 97
 нукати 106
 нутрина 107

Њ

његов, промена 25
 њезин, промена 25, 26
 њен, промена 25, 26
 њин, промена 25, 26
 њихан, промена 26
 њихов, промена 25, 26

О

- обавезан својим постанком, рус. 216
 обал, облик 56
 обамрети, значење 260
 обао, промена 56
 обзиром на, непр. 63
 ђбл̄аснӣ (област) 287
 обликовати 103
 обојица, значење 68
 обрадив, непр. 95
 обрадљив, облик 95
 обрасло лице 220
 обрис, рус. 87
 обува̄ти, постанак и вредност 116—131
 овај, употреба 222
 овладавање 106
 овлажити, постанак 249
 огладнети, постанак 249
 огледало, значење 178
 оглухнути, постанак и значење 249
 огњови, непр. 44
 оголети, постанак 249
 огрѐбло, значење 185
 огркнути, постанак и значење 249
 огрубети, постанак 249
 Одбојачки савез, не Одбојка савез 339
 одвијати се, ново значење 85
 одговарајући, значење 358
 одгајити, значење 260
 одмерити, значење 260
 одмотавање, значење 91
 одобравајући, прил. сад. 366
 одобравам, през. 366
 одобравати, постанак и значење 366
 одумирање 259
 одумирати, значење 259
 одумрети, значење 260
 ожеднети, постанак 249
 ожујак, порекло и употреба 264
 озеленети, постанак 249
 оквир, ново значење 82
 оквирни, ново значење 83
 оклѐвало, значење 187
 окопавати, постанак и значење 366
 окосјерати, значење 254
 октобар, порекло и употреба 264
 омасовити, ново значење 85
 она га љуби... герм. 217
 онемети, постанак 249
 опанчара 143
 опанчарица 143
 опачило, постанак 189
 описменити, нова реч 234
 о питању (м. по питању, рус.) 99
 оправдање, значење 93
 ђпроснӣ (опрост) 287
 опустети, постанак 249
 Ора̄нӣ До 131
 ораћа, у споменицима нашег језика 129
 ораћи, постанак и вредност 116—131
 оружјем у руци (м. с оружјем у р.),
 непр. 222
 орнадла 143
 оронуту (охронуту), значење 248
 ортоепија, значење 5
 ортоепски, значење 2
 осамостаљавање, значење 93
 осамостаљење, значење 93
 оседети, постанак 249
 осиротети, постанак 249
 ослепети, постанак 249
 ослободилац 94
 ослободитељица, рус. 93
 ослободитеља 94
 о̄сноват, глаг. трп. прид. 123
 основе нашег књижевног језика 3
 ђсовштив, постанак 262
 остарети, постанак 249
 остати слеп према чему или за нешто
 220
 такајући, непр. 69
 атачући, прил. сад. 69
 отворенозѐлен, сложен. 177
 отврднути, постанак и значење 249
 отклик, нова реч 234
 откопни чекићи 101
 ђтпуснӣ (отпуст) 287
 отпуцани угаљ 102
 отстојање, порекло и значење 336, 337
 отупети, постанак 249

отупљено осветљење, 103
отхранити, значење 260
охромити, постанак 250
Очеви и деца, непр. 220
оцило, значење 178
очајнички падови у скепсу, непр. 91
очврснути, постанак и значење 249
очеви (оцеви), ном. мн. 42
очовечити, нова реч 234

П

пад, значење 93
падавине 107
падање, значење 93
пазилац 94
пазитељ, рус. 94
пѣкосан (пакостан) 286
палац, ном. јд. 56
палилац мина 102
палма, ном. јд. 56
палца, ген. јд. 56
палцеви, непр. 45
паљетковати 25
пѣмтило, значење 187
пањеви, ном. мн. 44
паоци, ном. мн. 56
папрени, прид. 376
Париз 282
пѣроброд, значење 175
партивођа, неолог. 96
партизан, ново значење 82
пасаћи, постанак и вредност 116—131
пѣстни (паста) 288
пасхи, дат. лок. јд. 39
паћело 184
пауза, принцип интерпункције 7, 8
Пацел Винко 344
Пејаковић Стјепан 344
пелцови, ном. мн. 45
пелцом, инстр. јд. 45
Перзи, дат. лок. јд. 40
перна категорија 96
перолак, герм. 96
пестиш, порекло и значење 327—328
пет пута, облик 63

Петров, промена 25, 29
Петровић, руско име по оцу 237
пѣцкало, значење 187
пијанисткиња 292
пионѣри, ново значење 84
пирови, ном. мн. 42
писат, глаг. трп. прид. 123
писаћи, постанак и вредност 116—131
пјевало, значење 185
плавеж, значење 179
плаветнило, значење 178
пѣвило, значење 188
плављење, значење 93
планирати, ново значење 85
пласка (ген. јд.) 291
плаћати (платити) 374
плацем, инстр. јд. 45
плацеви, ном. мн. 45
плѣшив, постанак 262
плашка (ген. јд.) 291
плѣсан 274
плесне групе 106
плеснив, значење 273
плесови, ном. мн. 47
плесом, инстр. јд. 47
плетиће игле, значење 142
плетићи, постанак и вредност 116—131
плин 107
плишани баритон, варв. значење 87
плотеви, непр. 44
плотови, ном. мн. 44
плусеви, ном. мн. 43
пљујући, прил. сад. 69
пљуштити (пљуштати) 259
повртѣр, значење 269
повртѣрница, значење 269
површан, значење и порекло 264
погодба, значење 275
погорелац, промена 56
продајем, обл. през. 366
подграда, постанак 101
подјаривати 103
подлиска (ген. јд.) 291
по други пут, облик и значење 61
Пожеги, непр. 40
Пожези, дат. лок. јд. 40

- позајмиште 103
 пџан 286
 познавајући, непр. 220, 365
 познајем, обл. през. 366—371
 позор, облик и значење 201
 појасеви, ном. мн. 42
 појасем, инстр. јд. 42
 по једанпут 62
 појило, значење 179
 показалац 94
 показат, глаг. трп. прид. 123
 показатељ, рус. 94
 показач 94
 поклопити, значење 98
 поливаћи, постанак и вредност 116—131
 помагати, његова синт. допуна 332
 помиловат, глаг. трп. прид. 123
 помњив, постанак 263
 помоћи кога и коме 221
 поорат, глаг. трп. прид. 123
 пооштравати, значење 366
 попова кућа, значење 93
 поповска кућа, значење 93
 поправна мера 103
 по први пут, непр. 61
 по први пута, непр. 63
 поробљивач, ново значење 83
 посесивни придеви и заменице на -ов и -ин, промена 24—38
 посивљен 103
 поставити, ново значење 85
 потворити, кога и на кога 330
 потпаљивачи, померено значење 83
 потреба (м. нужда) 97
 по трећи пут, облик и значење 61
 почасни (почаст) 287
 правдање, значење 93
 правовремен, значење 355
 праводобно, значење 355
 Праг 282
 прџан 286
 празних руку, „апсолутни“ генитив 256
 практички, постанак 243
 пратилачка музика (м. музика пратње) 98
 прашач, постанак 101
 пребацивати коме што 221
 превазићи, значење 98
 преварно, значење 91
 предавајући, непр. 365, 366
 предајем, обл. през. 366
 прекривало, значење 185
 прекршилац 94
 прекршитељ, рус. 94
 преломни 103
 преоблацило, значење 185
 прерасти, нова реч 84, 234
 преусмеравати, значење 84
 прибадача 142
 прибодача 142
 привесак 101
 придевача 142
 признавајући, непр. 220, 365
 признајем, обл. през. 366
 прикладан, значење 359
 приповетки, непр. 39
 приповиједи, дат. лок. јд. 40
 приповједи, дат. лок. јд. 40
 припуз, значење 101
 припусна станица 102
 присуствовати, његова синтаксичка допуна 146
 причврсна везица 102
 прјчесни (причест) 287
 прогресиван, ново значење 83
 продавајући (покр.), прил. сад. 366
 прождирало, значење 185
 просинац, порекло и употреба 264
 просјерити, значење 209
 прост, значење 217
 протестни, а не протесни 285
 профилактички, постанак 243
 прочишћавати 97
 прошиваљка 142
 прџтни (прст), а не прсни 285
 прутило, постанак и значење 190
 психолошка апаратура, погрешна веза 88
 поглав, постанак 124
 пулсеви, ном. мн. 51
 пуљице 144

пуњено платно, погрешно 92
 путеви, непр. 43
 путем, непр. 43
 путило, постанак и значење 190
 путови, ном. мн. 43
 путом, инстр. јд. 43, 46
 путујуће позориште, значење 218
 путујући, значење 96
 пуце 144
 пушки, непр. 40
 пушци, дат. лок. јд. 40

Р

раван (имен. ж. р.), употреба 202
 радилиште 102
 радио-глумац, неолог. 89
 радио-драма, неолог. 89
 радио-драматург, неолог. 89
 радио-извођење, неолог. 89
 радио-обрада, неолог. 89
 радио-пренос, неолог. 89
 радиски пренос, 89
 радиофонија, облик 89
 Радославов, промена 28
 радосан (радостан) 286
 ражаловати, рус. 102
 ражана главница 275, 376
 ражани (раж), прид. 376
 разбијачки, значење 85
 развластити 102, нова реч 234
 развлашћена буржоазија 102
 развојачити, склоп и значење 102
 разврставање 97
 разврставати, постанак и значење 366
 разврстати 97
 развршити, значење 102
 разглас 107
 разгласи 107
 раздужење, значење 93
 раздуживање, значење 93
 разлучиват, глаг. трп. прид. 123
 размена гостовања (м. измена г.) 97
 разочарати 102
 рало, постанак 184
 рањило, значење 188
 рањават, глаг. трп. прид. 123

раритет, варв. 88
 расадна лучица 267
 раскринкати 106
 растојање, порекло и значење 336, 337
 Рашци, дат. лок. јд. 40
 револуција и књижевни језик 1
 регулиничан, значење 309
 рендисало, значење 185
 ресантиман, варв. 88
 реформа наше рукописне кирилице
 226—233
 Рим 282
 робијати, значење 103
 роварити 107
 рогови, ном. мн. 44
 родитељ 94
 ругло, значење 179
 Ружин, промена 28
 рујан, порекло и употреба 264
 рукопис, његове особине и његове про-
 мене 226—230
 руменило, значење 178
 руци, дат. лок. јд. 39
 руџани (ручањи), постанак и значење
 120, 121

С

с, употреба уз инстр. 108—115
 сав, значење 338
 саветовалиште 103
 саветовати, кога и коме 221; његова
 синтакс. допуна 332
 сакрални, варв. 88
 самарњача 142
 самаруша 142
 самовезач, облик 89
 самовезачица, неолог. 90
 самокрес, сложен. 172
 самокритичан, значење 85
 самокритичност, значење 85
 сѣмоник, значење 173
 самоодлагачица 101
 сѣморѣст, значење 173
 самородан, значење 309
 самотворан, значење 309
 самоук, имен. 173

- самоциљни 103
 санка весела, прилошка синтагма 257
 санка трудахна, прилошка синтагма 257
 сарањиват, глаг. трп. прид. 123
 састајалиште 102
 сат, значење и порекло 360
 свѣтлосни (светлост) 287
 свибањ, порекло и употреба 264
 свилокос, постанак 124
 свилорун, постанак 124
 свитоват, глаг. трп. прид. 123
 својеврсни 103
 свем свету (м. свом с.) 220
 сврсисходан, порекло и вредност 359
 сврсисходност 107
 сврха, значење 356—357
 седало, значење 179
 сеја́нац (лук-сејанац), значење 267
 села Коровљице, аблативни генитив 258
 село, постанак 183
 семењски кромпир 102
 сензационалистички, неолог. 88
 сенџокос, значење 174
 септембар, порекло и употреба 264
 сѣрај 209
 сѣрбес, порекло и значење 155
 сигуран 270
 сигу́рносни (сигурност) 287
 сигу́рност, значење и вредност 269
 сијечањ, порекло и употреба 264
 синови, ном. мн. 44
 синтакстичка интерпункција 10
 синтаксички, постанак 243
 Симеонов, промена 30
 сипљајив, постанак 262
 сипљив, постанак 262
 сйревина 209
 ситничавост 103
 сјѣра (сѣра, сйра), значење и порекло 208, 209
 сјѣравина (сјѣрина) 209
 ска́кало, значење 188
 складиште, варв. 89
 Ској, постанак 85
 скојевски, постанак 85
 скојевци, постанак 85
 Скоплѣ, а не Скопје 279
 скопчаница 144
 скраћенице 234—236
 скрштених руку, „апсолутни“ генитив 256
 слезови, ном. мн. 47
 слезом, инстр. јд. 47
 слеп, значење 151—153
 слепило, значење 179
 слободољубив, ново значење 84
 слово, његов битни облик, краснописни облик, разлози рукописног отступања 229
 сложенице 169—177
 слуга, род 376
 слугански, прил. 106
 служити; његова синт. допуна 332
 слузи, дат. лок. јд. 39
 слубити се, значење 92
 смрзло, значење 187
 смуђеви, ном. мн. 44
 снаси, дат. лок. јд. 39
 снијезити се 255
 Сној (словен.), промена 258
 сњегати, значење 255
 сњеговина 255
 сњегопадан, значење 174
 сњегжаница 255
 сњегжина 255
 сњегжурина 255
 с обзиром на, облик 63
 собом (инстр.), употреба 295—302
 солило, значење 179
 сосови, ном. мн. 47
 сосом, инстр. јд. 47
 социјалис, покр. 293
 социјалискиња, покр. 293
 социјалистскиња 292
 спавало, значење 179
 спаваћи, постанак и вредност 116—131
 спаваћив, постанак 262
 спасилац 94

спаситељ, арх. 94
 спољно, прил. 93
 спона (спонка) 144
 спрдало, значење 187
 спуча 143
 спучаљка 143
 спучаница 143
 спучити, значење 144, 145
 средишњица 102
 срезови, ном. мн. 47
 срезом, инстр. јд. 47
 сремачки (од Сремац) 244
 сремски (од Срем) 244
 српањ, порекло и употреба 264
 срси 106
 стабло, постанак 183
 стајаћи, постанак и вредност 116—131
 стакло 183
 стари сват 223
 ста̄росни (старост) 287
 стварно проучавање матерњег језика 70

створитељ, арх. 94
 степенишни (степениште) 287
 степен (ж. р., место степен м. р.) 196
 стизати (м. стизавати) 167
 стипендисткиња 292
 стакло 292
 Стојанки, дат. лок. јд. 39
 стра̄шив, постанак 262
 стра̄шило, значење 185
 стрелац, промена 56
 стрелишни (стрелиште) 287
 стресаљка, постанак 101
 стрицеви, непр. 45
 стриц-средњак, облик 101
 стр̄моглед, имен. 173
 стр̄моглеђа, имен. 172
 студени, порекло и употреба 264
 стрчати (штрчати) 377
 сув (сух), значење 308
 сув гра̄д, значење 306
 сув петичар, значење 306
 сув хлеб, значење 306
 сува ватра, 307

сува кадифа, значење 307
 сува пара, значење 306
 Сува Руда 307
 сува руда, значење 307
 сува рутина, значење 306
 сува свила, значење 306
 сува сујета, значење 306
 сува штета, значење 306
 суви дукати, значење 306
 суви разум, значење 306
 сувозид, значење 102
 суво злато, значење 303—310
 Суво Рудиште, значење 307
 судија, род 376
 сухи дуг, значење 307
 сухи камен 307
 сушац (март) 264
 с̄ушило, значење 188
 сх̄дан, значење 358, 359
 сх̄дност, значење 358

Т

тај, употреба 222
 тако да, код последичних реченица 135
 талац, облик 57
 тамнило, постанак 189
 таоц, непр. 55
 тапан, макед. 89
 тачки, дат. лок. јд. 39
 та̄нци, дат. лок. јд. 39
 творац 94
 театар, варв. 88
 театролог, варв. 87
 теглећи, постанак 117
 телефонисткиња 292
 тело 183
 терзиска игла 143
 ткаљачка бригада 102
 Толстој, промена 258
 томачитељ, арх. 94
 то ме не смета... герм. 217
 топал, облик 56
 топао, облик 56
 топови, ном. мн. 44
 торови, ном. мн. 44

точило, значење 188
 травањ, порекло и употреба 264
 трагички озбиљно, непр. 92
 траповијесан 286
 тра́скало, значење 187
 трговати Јеврејима 115
 трговати с Јеврејима 114
 треба да га се научи... герм. 217,
 требати, употреба његових личних и
 безличних облика 311—317
 требовати, значење 316
 тржишни (тржиште) 287
 трипут, облик 63
 три пута, непр. 63
 трњан (трн), прид. 376
 троданаш, значење 101
 трски, непр. 40
 трсци, дат. лок. јд. 40
 Трубецка, промена 258
 Трубецки, промена 258
 трудбеник, ново значење 84, 234
 труднице 103
 тўрчало, значење 187
 тўцало, значење 178, 185

Ђ

ђаскало, значење 187
 ђопав 153
 ђора (ђоро) 152
 ђорав (ђор), значење и порекло 151
 ђоравац 152
 ђоравити 152
 ђоравица 152
 ђорављење 152
 Ђосев, а не Косев 280, 283
 Ђурчин, промена 28

У

ўбуђавити се 274
 ўбуђати се 274
 увела ружа 220
 увјет, значење 275
 уврставање 97
 уврставати 97
 уврстати 97

уврстити 97
 уврштавање, арх. 97
 увршћавати 97
 увршћен 97
 уговор, значење 275
 ударати по образима... рус. (м. ша-
 марати) 216
 ударни, рус. 92
 ударник, нова реч 234
 ударници, значење 84
 удворички 96
 удворнички, непр. 96
 узврат 103
 узети авдес (тур.) 157
 узмложат, глаг. трп. прид. 123
 укључити (се), ново значење 84
 укор, значење 216
 укосница 143
 уметничка самоделатност 103
 умирући, прил. сад. 69
 умирући дан, непр. 219
 унакажавати (унакаживати) 374
 унакаживање, глаг. имен. 374
 унаказивање, непр. 374
 унаказилац 94
 унаказитељ, рус. 94
 унакрснй (унакрст) 287
 унутар, предл. 107
 унутарпартиски, значење 85
 упознавајући, непр. 365
 употребљавати 97
 управитељ 94
 уређени текст 8
 уређивати, облик 373
 у резултату... рус. 216
 усахла воћка 220
 у сврху да, синтакс. непр. 358
 услов, вредност 275, порекло 276
 услован, вредност 275
 условити, постанак и вредност 276
 условљавати, постанак и вредност 276
 условљен, постанак и вредност 276
 условљеност, постанак и вредност 276
 условно 276
 условност, постанак и вредност 276
 усмеравати, значење 84

услерити, значење 84
 усредоточити, облик 89
 утицај, значење 93
 утицајност, значење 93
 утоваривач (справа) 102
 у циљу да, синтакс. непр. 358
 учин 106
 учинак (учин) 106, значење 234, 351
 учитељ 94

Ф

фебруар, перекло и употреба 264
 фесови, ном. мн. 47
 фесом, инстр. јд. 47
 фискултура, нова реч 234
 формалистичко проучавање и предава-
 ње матерњег језика 70
 форсирати, варв. значење 87
 фркадеља 143
 фронт, ново значење 82
 фронтовски, ново значење 82
 фуркета (фркета) 143

Х

харнадла 143
 хвалоспев, герм. 107
 хокејисткиња 292
 хорнодла 143
 хотећи, прил. сад. 69
 хранилац 94
 храска (ген.) 291
 хростолук (м. хростолак) 98
 хушкати, ширина употребе 83
 хушкач, ширина употребе 83
 хушкачки, ширина употребе 83

Ц

цареви, ном. мн. 42, 44
 цедило, значење 185
 целиваћи, значење 121
 целисходан, значење 358—360
 целисходност, значење 358—360
 цео, значење 338, 339
 цепадо, значење 188
 цепачки, значење 85

циљ, порекло, значење и вредност 358
 цимнути, постанак 250
 црвѣнило, значење 188
 црѣнило, значење 188
 црнокраки (м. црнокраки) 196
 црпео, непр. 220
 црпећи, непр. 220
 цртало, значење 187

Ч

чакараст 153
 чангрѣзало, значење 187
 час, значење и порекло 360
 чаѣни (чаѣ) 287
 чело 183
 четири пута, облик 63
 чиновниковати, порекло 101
 чиода (пчиода, чивода) 142
 читав, значење 338, 339
 чолак 152
 Чолак 153
 Чолак-Антић 153
 Чолаковић 153
 чувалдуз (тур.-перс.) 142
 чудовишни (чудовиште) 287
 чукаљив, постанак 262
 чупица 144

Ш

шаљући, прил. сад. 69
 шаржирани, варв. 88
 шахтни 289
 шваѓало, значење 187
 шибенички (шибенски) 244
 шиватица, порекло и значење 127, 128,
 142
 шиватка, постанак 127—128; значење
 142
 шивања игла, значење 142
 шиваћи, постанак и вредност 116—131
 шипило, постанак и значење 190
 широки дијапазон, варв. значење 87
 шитка, постанак 127, 128
 шића игла (у Морачи) 142
 шкрабало, значење 187
 шлакно 321

шлѧкња 320
шлам 320
шламљив 320
шламиѧи 320
шлампав (шљампав) 321
шлем 320
шлемина 320
шлемиште 320
Шливић 320
шљака 320
шљакна 320
шљам 320
шљамѧк 320
шљамача 320
шљамити 320
шљѧн 320
шљепови 321

шљйва (< слива) 320
шљйнгати 321
шљйпер 321
шљовијанка 321
шљука 319
шљунак 320
шљункара 101
шмирант, герм. 99
шпенадла, герм. 142
шпйода 142
Шћепанов, промена 28
шуљајив, постанак 262
шумарска терминологија, сређивање 324
шуњало, значење 187
шутеви, ном. мн. 46
шуштити (шуштати) 259

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

КЊИГА I

Научна Књига

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД 1950

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР:

др. Александар Белић, Глиша Елезовић, др. Радомир
Алексић, др. Михаило Стевановић, др. Радосав Бошко-
вић, Бранислав Милановић и Игрутин Стевовић

Наш језик излази месечно у свескама од 2 до 3 шабака или један-
цуш у два месеца у свескама од 4 до 6 шабака; десет, односно пет
свезака, чине једну књигу. Јула и августа часопис не излази. — Годишња
претплата износи 100.— дин., број 10.—, односно 20.— дин. Претплата
се шаље Научној књизи, Булевар Црвене армије 69 (са ознаком
„за Наш језик“), чековни рачун 102-901880; телефон 27-011. Рукописе
слаши коме од чланова Уређивачког одбора или Браниславу Милановићу,
секретару Одбора, Семинар за лингвистику, Филоз. факултет, Београд.

САДРЖАЈ

I књиге Нашег језика

	СТРАНА
<i>Аџић Б.</i> : Скраћенице у говору и писању	234—236
<i>Банашевић Н.</i> : О издавању Луче микрокозма	191—207
<i>Белић А.</i> : О стављању запете	7—23
„У приповетки“ и сл.	39—41
„Знаоци“ — „таоц“?	55—57
Напомене о данашњим задацима књижевног језика	75—107
Поводом претходног чланка	138—141
О слојеницама	169—177
Наш одговор	241—243
Одговор	244
Допуна (исправка)	262
Из српскохрватске синонимике (I)	263—277
Редак јубилеј	343—348
Из српскохрватске синонимике (II)	355—364
<i>Наш судија</i> — <i>наше судије</i> и сл.	376
<i>Бошковић Р.</i> : О придевима типа <i>ораћи</i>	116—131
<i>Прошестини, азбештини</i> итд; <i>шелефонисткиња, пијани-</i> <i>стџкиња</i> итд.	285—294
<i>Вуковић Ј.</i> : Мразови: мразеви; носови: носеви и сл. (I)	42—43
<i>Елезовић Гл.</i> : Порекло речи: адрап, адрапа, адрапад	58—60
Абдест, абдес, авдест, авдес и сл.; аваз	154—160
Још неколико речи о <i>адрајовцу</i>	160—162
Глеђ, глеђа; глета, глето	245—247
<i>Живковић Драгиша</i> : Питање практичности новог начина стављања запете	132—137
Преводилачки рад и питања језика	213—225
<i>Ивић Милка</i> : Из семантике	329—330
<i>Јањчић Чед.</i> : „Иптен“ (хиптен)	252—253
<i>Јовичић М.</i> : „Штрчати“ или „стрчати“	377—378
<i>Караџић Вук Стеф.</i> : Главна правила за јужна нарјечја	351—354
Књижевни договор	349—351
<i>Кићковић Мираш</i> : Слово ј пре Вука	210—212
<i>Лесковац М.</i> : „Пестивш“ у једној Вуковој пословици	327—328

<i>М. Н.:</i> Зашто ражена, ражана, а не ражна главница?	375—376
<i>Марковић Св.:</i> „Горав“ и „слеп“	151—153
Оронуши — значење и порекло	248—251
О употреби личних и безличних облика глагола <i>шребати</i>	311—317
<i>Милановић Б.:</i> Мразови: мразеви; носови: носеви и сл. (II)	43—53
„Присуствовати“ и „бити присутан“	146—150
Заменички облик <i>собом</i> уз глаголе <i>носиши</i> , <i>водиши</i> и сл.	295—302
<i>Мићковић В. М.:</i> О народним речима за „зихернаду“	142—145
О значењима речи <i>сјера</i> (<i>сера</i> , <i>сира</i>)	208—209
О значењу израза <i>жежжено злато</i> и <i>суво злато</i>	303—310
<i>Паунов А.:</i> Поводом наших стручних терминологија	323—325
<i>Пойовић Иван:</i> О изговору речи <i>жљеб</i> и <i>жлезда</i>	318—322
<i>Предић Св.:</i> Репорформа наше рукописне ћирилице	226—233
Негација уз „све што“ и сличне изразе	239—241
„Синтаксички“	243—244
<i>Секулић Исидора:</i> Именице које се свршавају на - <i>ло</i>	178—179
<i>Штевановић М.:</i> Двојство облика посесивних придева и заменица на - <i>ов</i> и - <i>ин</i>	24—38
<i>По први пут</i>	61—63
<i>Обзиром на</i> или <i>с обзиром на</i>	63—65
Синтаксичка и стилска вредност предлога <i>с</i>	108—115
Постанак и значење именица на - <i>ло</i>	180—190
Транскрибовање неких македонских имена	27—284
Један нарочити облик глаголаског прилога садашњег	365—372
„Штрчати“ или „стрчати“	378—380
<i>Штевовић Игр.:</i> Акузатив једн. м. р. <i>који</i> — <i>којега</i> (<i>кога</i>)	163—165
<i>Т. К.:</i> О писању руских имена по оцу	237—238
<i>Шоћ др. Перо:</i> а) косир, косијер; б) снјег... в) дублијер — дуплир	253—255
<i>Уредништво:</i> Пред новим задацима	1—6
Мразови: мразеви; носови: носеви и сл. (III)	53—54
Позив стручњацима и читаоцима!	70—71
Уз педесетогодишњицу наставничког рада проф. А. Велића	73—74
Читаоцима и пријатељима нашег часописа	341—342, 381
<i>Одговори Уредништва</i>	336—340, 375—380
<i>Језичке поуке</i>	61—69, 163—168, 256—261, 331—335, 381, 373—374
<i>Реписар речи</i>	382—402

Наш језик излази месечно у свескама од 2 до 3 табака или једанпут у два месеца у свескама од 4 до 6 табака; десет, односно пет свезака, чине једну књигу. Јула и августа часопис не излази. — Годишња претплата износи 100.— дина, број 10.—, односно 20.— дина. Претплата се шаље Научној књизи, Булевар Црвене армије 69 (са ознаком „за Наш језик“), чековни рачун 102-901880; телефон 27-011. Рукописе слаш које од чланова Уређивачког одбора или Браниславу Милановићу, секретару Одбора, Семинар за лингвистику, Филоз. факултет, Београд.

Научна књига има старија (предратна) годишња *Нашег језика* (од год. II — VII и год. VIII св. I) која се могу добити по цени од 50 дина свака година, свеска 5 дина.

Штампарија и књиговезница „Научна књига“, — Београд, Нар. фронта ул. 12.

